

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

SOCIO-EKONOMSKI STATUS GRADANA CRNE GORE

Mjerenje socijalne deprivacije etničkih manjina

Izdavač:
Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM (www.cedem.me)

Za izdavača:
Milena Bešić

Autori:
Prof. dr Miloš Bešić
Marko Pejović

Dizajn, grafika i štampa:
Brain studio, Podgorica

Oktobar 2022. godine

Istraživanje i publikaciju su priređeni u okviru projekta „Efikasnijim sistemom monitoringa do bolje primjene pravnih propisa“ koji se sprovodi uz finansijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Sadržaj publikacije predstavlja isključivu odgovornost CEDEM-a i ne odražava nužno stavove Ministarstva ljudskih i manjinskih prava.

SADRŽAJ

UVOD	6
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA, PRAVNI STATUS I OPŠTA PITANJA	8
ZDRAVSTVENO STANJE	13
RADNI STATUS.....	19
EKONOMSKI STATUS	26
STANOVANJE.....	35
ANALIZA SOCIO-EKONOMSKOG STATUSA	43
RAZLIKE MJERENE STOPOM RELATIVNOG SIROMAŠTVA	53

TABELE:

Tabela 1 – Broj članova domaćinstva.....	9
Tabela 2 – Učestalost posjećivanja doktora, ambulante i/ili drugih medicinskih institucija.....	15
Tabela 3 – Učestalost korišćenja lijekova.....	15
Tabela 4 – Indeks zdravlja - CRNA GORA: statistički parametri.....	17
Tabela 5 – Radni status.....	19
Tabela 6 – Koju vrstu posla obavljaju (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni).....	21
Tabela 7 - U kom sektoru rade – %.....	22
Tabela 8 – Radni status partnera (podaci važe samo za one koji imaju supruga ili suprugu).....	24
Tabela 9 – Indeks radnog statusa - CRNA GORA: statistički parametri.....	25
Tabela 10 – Opremljenost domaćinstva - % imaju.....	30
Tabela 11 – Imaju problem sa plaćanjem/kupovinom navedenih sredstava (%).....	31
Tabela 12 – Indeks ekonomskog standarda – statistički parametri.....	34
Tabela 13 – Koliko često se dešava sledeće u ili pored Vašeg domaćinstva %.....	36
Tabela 14 – Udaljenost od mjesta stanovanja %.....	38
Tabela 15 – Indeks stanovanje.....	41
Tabela 16 - SES indeks.....	46
Tabela 17 - SES po demografskim grupama.....	49
Tabela 18 – OLS: Demografski prediktori SES-a.....	51
Tabela 19 – Regresioni koeficijenti svih etničkih skupina u odnosu na svaku pojedinu kontrolisano demografijom.....	52
Tabela 20 – Logit koeficijenti – demografija i etnička pripadnost kao prediktori relativnog siromaštva.....	54

GRAFIKONI:

Grafikon 1 – Demografska struktura svih ispitanika - N.....	8
Grafikon 2 – Socio-demografske karakteristike po etničkim grupama (%).....	8
Grafikon 3 – Da li ste državljanin Crne Gore (%).....	10
Grafikon 4 – Osjećaj ponosa jer su državljani Crne Gore.....	10
Grafikon 5 – Rođeni u Crnoj Gori (%).....	11
Grafikon 6 – Mjesto rođenja ukoliko su rođeni van Crne Gore– N.....	11
Grafikon 7 - Da li je otac rođen u Crnoj Gori? - % DA.....	12
Grafikon 8 - Da li je majka rođena u Crnoj Gori? - % DA.....	12
Grafikon 9 – Posjeduju dokumentaciju - % imaju ILL nemaju problem da nabave.....	12
Grafikon 10 – Koriste većinski jezik (Crnogorski-Srpski,Bosanski i Hrvatski jezik).....	13
Grafikon 11 – Subjektivna procjena vlastitog zdravstvenog stanja.....	13
Grafikon 12 – Imaju hronične zdravstvene probleme - % DA odgovora.....	14
Grafikon 14 – U domaćinstvu neko ima hroničnu bolest usljed čega se mora stalno brinuti o toj osobi- % DA odgovora.....	16
Grafikon 15 – Postojanje finansijskih problema za kupovinu lijekova (isključivo % onih koji koriste lijekove).....	16
Grafikon 16 – Učestalost nedostatka lijekova (isključivo % onih koji koriste lijekove).....	17
Grafikon 17 – Indeks zdravlja – ukupna populacija: distribucija.....	18

Grafikon 18 – Indeks zdravstvenog stanja u odnosu na etničku pripadnost i cjelokupnu populaciju	18
Grafikon 19 – Da li je zvanično zaposlen (kriterijum: prijavljen).....	19
Grafikon 20 - Stalni radni odnos ili zaposlen na određeno vreme (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni)	20
Grafikon 21 – Redovnost uplate porezi i doprinosi (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni).....	21
Grafikon 23 – Koliko godina su nezaposleni (samo NEZAPOSLENI isključujući one koji ne traže posao, neaktivne, domaćice, učenike/studente i penzionere).....	23
Grafikon 24 – Da li rade dodatni posao (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni).....	24
Grafikon 25 – Indeks radnog statusa – distribucija	25
Grafikon 26 – Radni status i etnička pripadnost	26
Grafikon 27 – Subjektivna procjena uslova u kojima žive -%	27
Grafikon 28 – Lična primanja – Ukupna populacija: srednja vrijednost u EUR.....	27
Grafikon 29 – Lična primanja: samo zaposleni - EUR.....	28
Grafikon 30 – Lična primanja: samo penzioneri - EUR	28
Grafikon 31 – Dodatni prihodi - EUR.....	29
Grafikon 32 – Ukupni prihodi domaćinstva (srednja vrijednost u EUR)	29
Grafikon 33 – Prihod domaćinstva PO ČLANU domaćinstva.....	30
Grafikon 34 – Materijalni status domaćinstva mjereno nedostatkom novca za finansiranje potreba domaćinstva.....	33
Grafikon 35 - Kreditno zaduženje	33
Grafikon 36 – Indeks ekonomskog standarda – distribucija	34
Grafikon 37 – Indeks ekonomskog standarda za sve etničke skupine	35
Grafikon 38 - Objekat u kome živi pripada njemu-njoj (ili članu porodice) - % DA odgovora	35
Grafikon 39 – Objekat u kome žive je legalizovan - % DA odgovora.....	36
Grafikon 40 – Objekat u kome žive: kvadratnih metara po članu domaćinstva	36
Grafikon 41 – Kumulativni skor stanovanja	38
Grafikon 42 – Imaju asfaltni put do kuće/stana - % DA odgovora.....	38
Grafikon 43 – Kumulativni skor – udaljenost važnih objekata od mesta stanovanja.....	40
Grafikon 44 – Učestalost autobusa.....	40
Grafikon 45 – Indeks stanovanja – distribucija	41
Grafikon 46 – Indeks stanovanja u odnosu na sve etničke grupe.....	42
Grafikon 47 – Indeksi/dimenzije SES-a	43
Grafikon 48 – Četiri indeksa SES-a za sve etničke grupe	44
Grafikon 49 – Razlike između etničkih grupa svim dimenzijama SES-a u z-skorovima.....	45
Grafikon 50 – Razlike između etničkih grupa u za svaki indeks mjereno eta koeficijentom	46
Grafikon 51 - SES indeks – distribucija.....	47
Grafikon 52 - SES indeks u odnosu na etničke grupe	47
Grafikon 53 – SES izražen z-skorovima po etničkim grupama.....	48
Grafikon 54 – SES u odnosu na ključne demografske kategorije.....	50
Grafikon 55 – Relativno siromaštvo u odnosu na etničku pripadnost.....	54

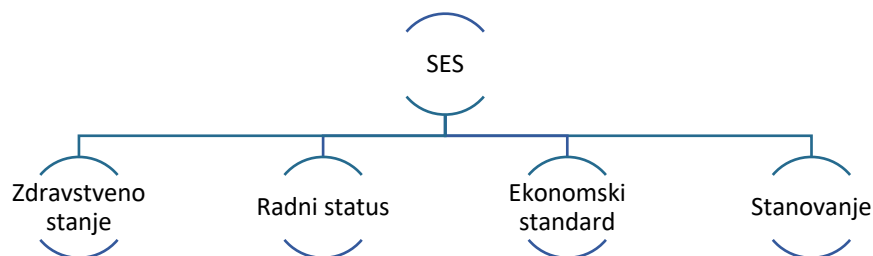
UVOD

CEDEM dugi niz godina realizuje istraživanja u oblasti ljudskih i manjinskih prava. U okviru istraživanja koji se tiču manjina u Crnoj Gori realizovan je veliki broj kvalitativnih i kvantitativnih istraživanja koji su usmjereni na procjenu stanja u oblasti unapređenja i razvoja ostvarivanja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica (u nastavku: manjina) sa posebnim osvrtom na kretanja tokom različitih talasa istraživanja.

Posljednja istraživanja koja su sprovedena pokazuju izuzetan napredak u navedenoj oblasti i da je najveći nivo demokratičnosti ostvaren kod prava manjina. S druge strane, pitanje socio-ekonomskog i materijalnog statusa manjina je oblast koja nije dovoljno analizirana zbog čega je CEDEM u okviru projekta „Efikasnijim sistemom monitoringa do bolje primjene pravnih propisa“ predvidio sprovođenje istraživanja u ovoj oblasti.

U septembru 2022. godine je realizovano istraživanje koje je usmjereno na mjerenje socio-ekonomskog i materijalnog statusa manjina. Kako bi istraživanje statusa manjina bilo informativno, potrebno je bilo izmjeriti i socio-ekonomski statusa većinskog stanovništva, te poređenjem mjerenih vrijednosti utvrditi stepen deprivacije. Stoga je istraživanje operisalo sa osnovnim uzorkom svih punoljetnih građana Crne Gore koji ispunjava osnovne zadatke mjerenja, ali uz dodatan broj ispitanika (tzv. „bustovanje“) koji su pripadali albanskoj i bošnjačkoj manjini. Ovo je bilo neophodno, imajući u vidu da je oko 5% Albanaca u Crnoj Gori, te bi na uzorku od 1000 ispitanika bilo svega pedesetak Albanaca, što nije dovoljno za preciznost mjerenja, a posebno za inferencijalne potrebe kada se dati broj ispitanika neke etničke grupe raspodijeli po ključnim demografskim kategorijama i stratumima. Kada je riječ o samom mjerenju socio-ekonomskog statusa (u nastavku: SES), ono predstavlja kompozitni koncept koji ima veći broj dimenzija. Dakle, ne radi se samo o mjerenju prihoda i strogim ekonomskim parametrima, već o mjerenju svih aspekata koji čine ukupan kvalitet života. U našoj konceptualizaciji, SES je mjeran posredstvom mjerenja dimenzija opisanih u Shemi 1.

Shema 1 – Dimenzije socio-ekonomski statusa

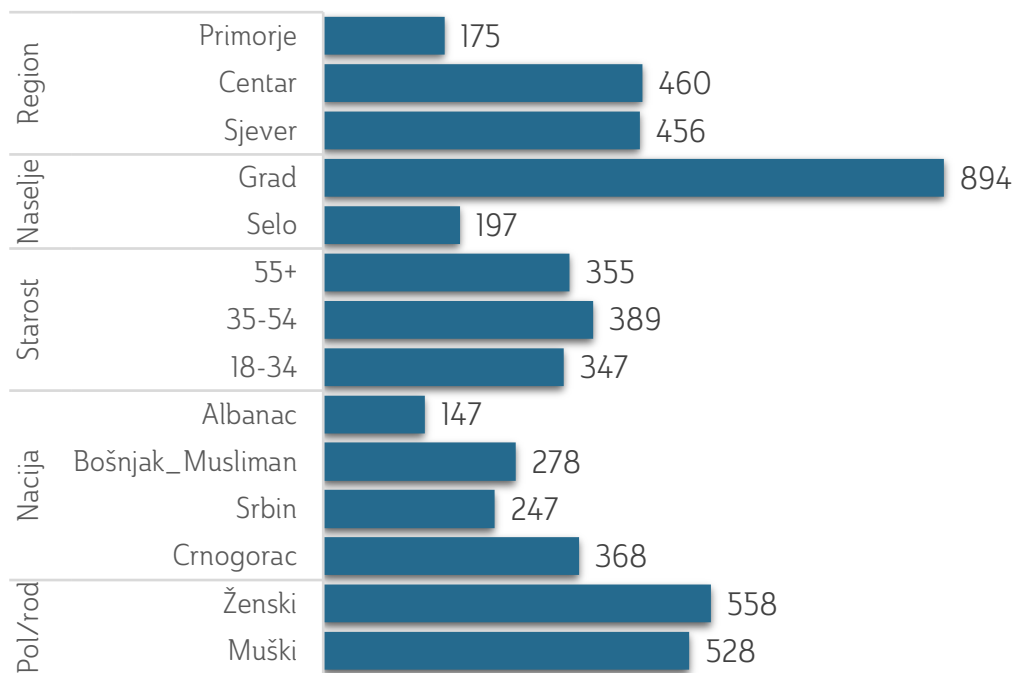
Dakle, sa ciljem mjerenja SES-a, većim brojem indikatora mjereno je zdravstveno stanje, radni status, ekonomski standard i uslove stanovanja svakog ispitanika/domaćinstva. Dodatno, korišćen je i set demografskih pitanja, kao i opštih pitanja koja se tiču pravnog statusa, kao i poznavanje dominantnog jezika koji potencijalno predstavlja barijeru kulturnog kapitala, tj. generatora deprivacije.

Uzorak u ovom istraživanju je formiran na dva nivoa. Prvo, formiran je i realizovali reprezentativan uzorak ukupne populacije u Crnoj Gori od 750 (projektovano), odnosno 789 (realizovano) ispitanika. Primarna jedinica uzorkovanja jesu biračka mjesta, sekundarna domaćinstva, a finalna sami pojedinci koji su anketirani. U proceduri uzorkovanja korišćeno je višestepeno-stratifikovano uzorkovanje sa slučajnim izborom ispitanika u domaćinstvima. Stratifikacija uzorka je dvostepena i zasniva se na regionu i veličini biračkog mesta (devet stratumata). Dodatno, sa ciljem preciznog mjerenja SES manjina, proporcionalno zastupljenosti manjina po opštinama, slučajnim uzorkovanjem obuhvaćeno je još 300 pripadnika manjina, i to 200 Bošnjaka/Muslimana i 100 Albanaca. Konačno, za kalkuluse poređenja svih manjinskih grupa korišćeni su post-stratifikacioni ponderi na osnovu pola/roda i godina, dok su za ukupnu varijansu korišćeni ponderi koji osim pola i godina obuhvataju etničku pripadnost, region i tip naselja.

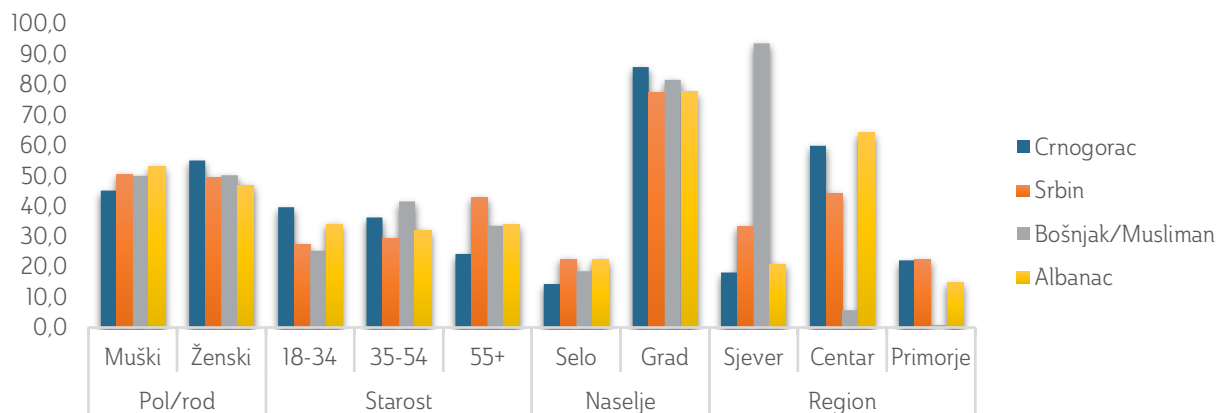
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA, PRAVNI STATUS I OPŠTA PITANJA

Na Grafikonu 1 prikazana je demografska struktura svih ispitanika sprovedenog istraživanja, dok su socio-demografske karakteristike ispitanika priložene na Grafikonu 2.

Grafikon 1 – Demografska struktura svih ispitanika - N

Grafikon 2 – Socio-demografske karakteristike po etničkim grupama (%)

Podaci pokazuju da je srednja vrijednost ukupnog broja članova domaćinstva u populaciji 3,73 odnosno da skoro svaka porodica u Crnoj Gori ima skoro četiri člana domaćinstva. Gotovo je isti broj članova kod Crnogoraca, Srba i Bošnjaka/Muslimana, dok je nešto veća srednja vrijednost (4,65) kod Albanaca. Kada je riječ o broju članova domaćinstva koji imaju prihode, na nivou populacije 1,78 članova domaćinstva ima prihode tj. skoro dvoje ostvaruje neki vid prihoda, a gledano prema etničkim grupacijama najmanja srednja vrijednost je kod Bošnjaka/Muslimana (1,59), zatim kod Srba (1,66), Albanaca (1,69), a najveća kod Crnogoraca gdje 1,88 članova domaćinstava prihoduje.

Srednja vrijednost broja djece do 18 godina u domaćinstvima je najveća kod Albanaca (1,17), potom Bošnjaka/Muslimana (0,84), dok je gotovo jednaka kod Srba i Crnogoraca (0,70 i 0,71). Na nivou populacije srednja vrijednost je 0,75. Srednja vrijednost broja članova domaćinstva preko 65 godina najmanja je kod Bošnjaka/Muslimana (0,44), Crnogoraca (0,49) i Srba (0,51). Najveća srednja vrijednost se ovdje bilježi kod Albanaca (0,68), dok je na nivou populacije ova srednja vrijednosti 0,50.

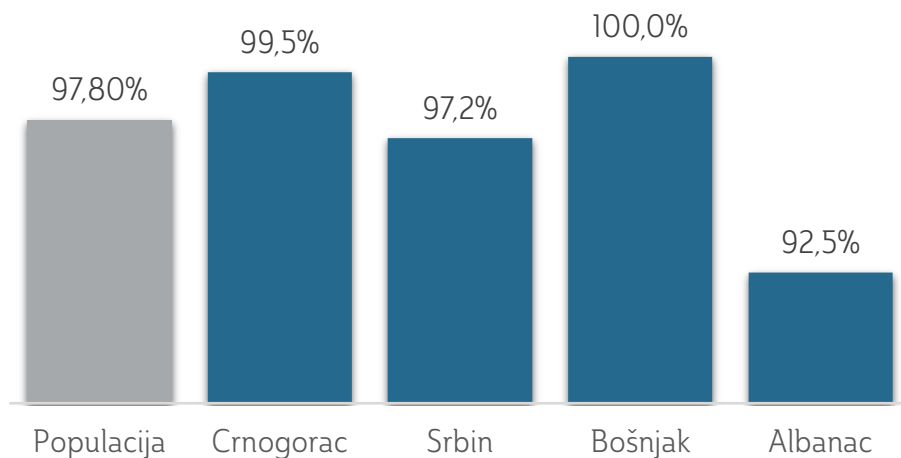
Tabela 1 – Broj članova domaćinstva

	Populacija		Crnogorci		Srbi		Bošnjaci/Muslimani		Albanci	
	Srednja vrijednost	Medijana	Srednja vrijednost	Medijana	Srednja vrijednost	Medijana	Srednja vrijednost	Medijana	Srednja vrijednost	Medijana
Ukupan broj članova domaćinstva	3.73	4.00	3.71	4.00	3.47	4.00	3.74	4.00	4.65	5.00
Broj članova domaćinstva koji ima prihode	1.78	2.00	1.88	2.00	1.66	2.00	1.59	2.00	1.69	2.00
Broj djece u domaćinstvu do 18 godina	0.75	0.00	0.71	0.00	0.70	0.00	0.84	0.00	1.17	1.00
Broj članova domaćinstva preko 65 godina	0.50	0.00	0.49	0.00	0.51	0.00	0.44	0.00	0.68	0.00

Skoro 98% građana Crne Gore posjeduje crnogorsko državljanstvo. Komparativno, sa aspekta etničke pripadnosti, **najmanje je Albanaca (92,5%) koji su državljani Crne Gore**. Nešto preko 97%

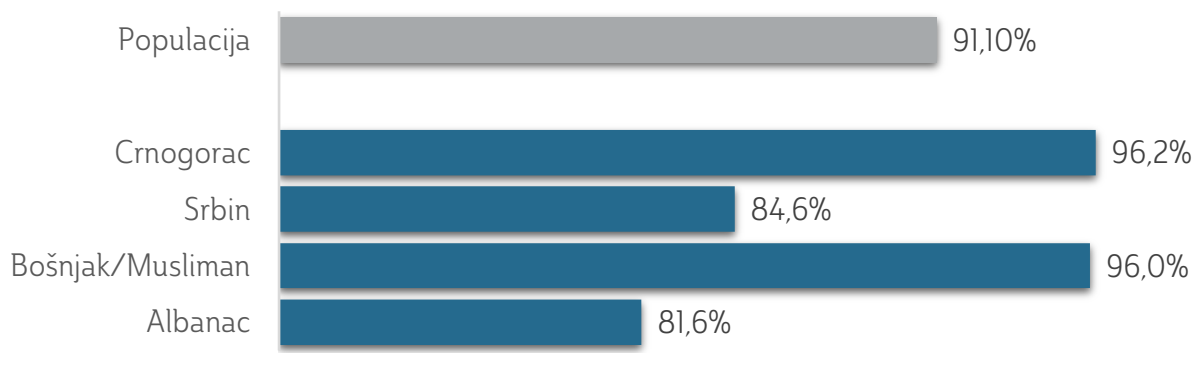
Srba ima crnogorsko državljanstvo, 99,5% Crnogoraca dok svi Bošnjaci/Muslimani imaju državljanstvo Crne Gore. Na nivou populacije 2,2% građana nema državljanstvo Crne Gore (Grafikon 3).

Grafikon 3 – Da li ste državljanin Crne Gore (%)

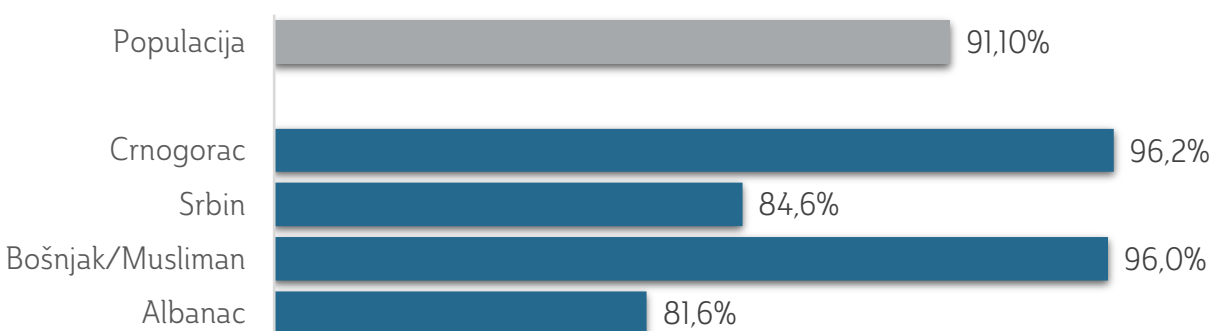
Skoro 10% građana Crne Gore se ne osjeća ponosnim jer su državljani Crne Gore. U ukupnoj populaciji, **najveći broj je Albanaca (18,4%) koji se ne osjećaju ponosnim jer su državljani Crne Gore, te 15,4% Srba.** Kada je riječ o Crnogorcima i Bošnjacima/Muslimanima, oko 4% pripadnika ovih etničkih grupa se ne osjeća ponosnim jer su državljani Crne Gore (Grafikon 4).

Grafikon 4 – Osjećaj ponosa jer su državljani Crne Gore

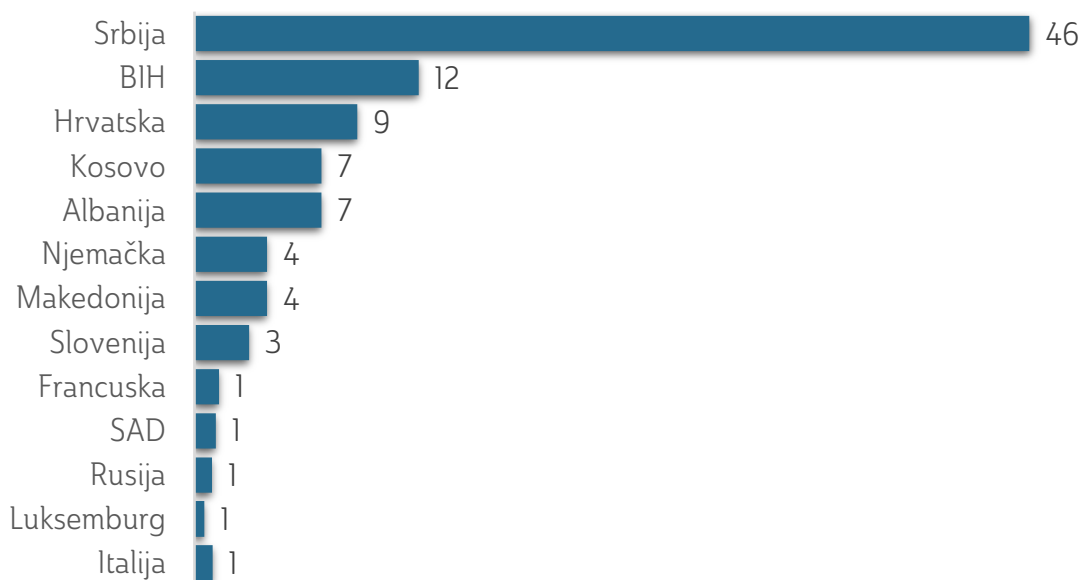
Nešto preko 91% građana je rođeno u Crnoj Gori, od kojih oko 96% Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana, 84,6% Srba i 81,6% Albanaca (Grafikon 5).

Grafikon 5 – Rođeni u Crnoj Gori (%)

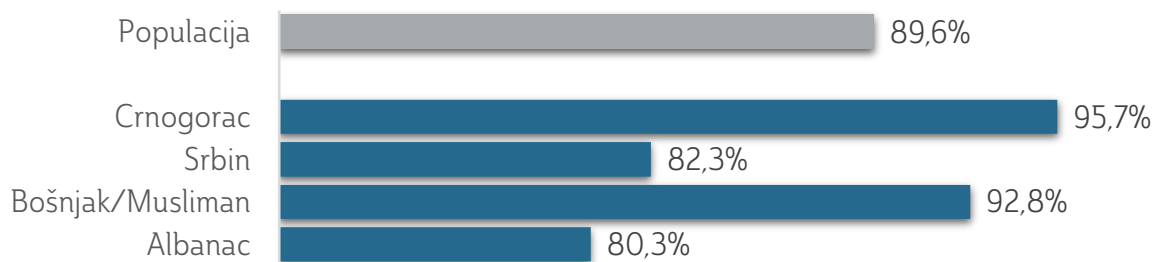
Ukoliko su građani rođeni van Crne Gore, na Grafikonu 6 prikazana su države gdje su rođeni. Najveći broj njih je rođen u Srbiji.

Grafikon 6 – Mjesto rođenja ukoliko su rođeni van Crne Gore– N

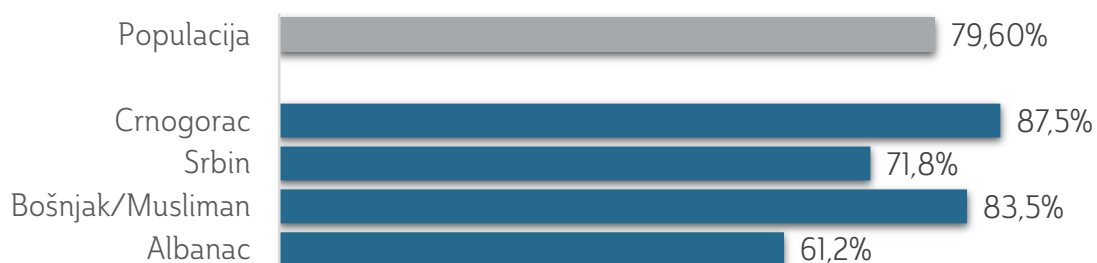

Naredna dva pitanja se tiču mjesta rođenja oca i majke ispitanika, odnosno da li su rođeni u Crnoj Gori. Podaci prikazani na grafikonima 7 i 8 pokazuju da 10,4% očeva i 20,4% majki stanovnika Crne Gore nije rođeno u Crnoj Gori. Posmatrano po etničkim grupacijama, **komparativno je najmanji broj Albanaca (80,3%) i Srba (82,3%) nije rođen u Crnoj Gori kada su očevi u pitanju. Preko 38% majki Albanaca, te 28,2% majki Srba nije rođeno u Crnoj Gori. Oko 15% majki Crnogoraca i Srba nije rođeno u Crnoj Gori.**

Grafikon 7 - Da li je otac rođen u Crnoj Gori? - % DA

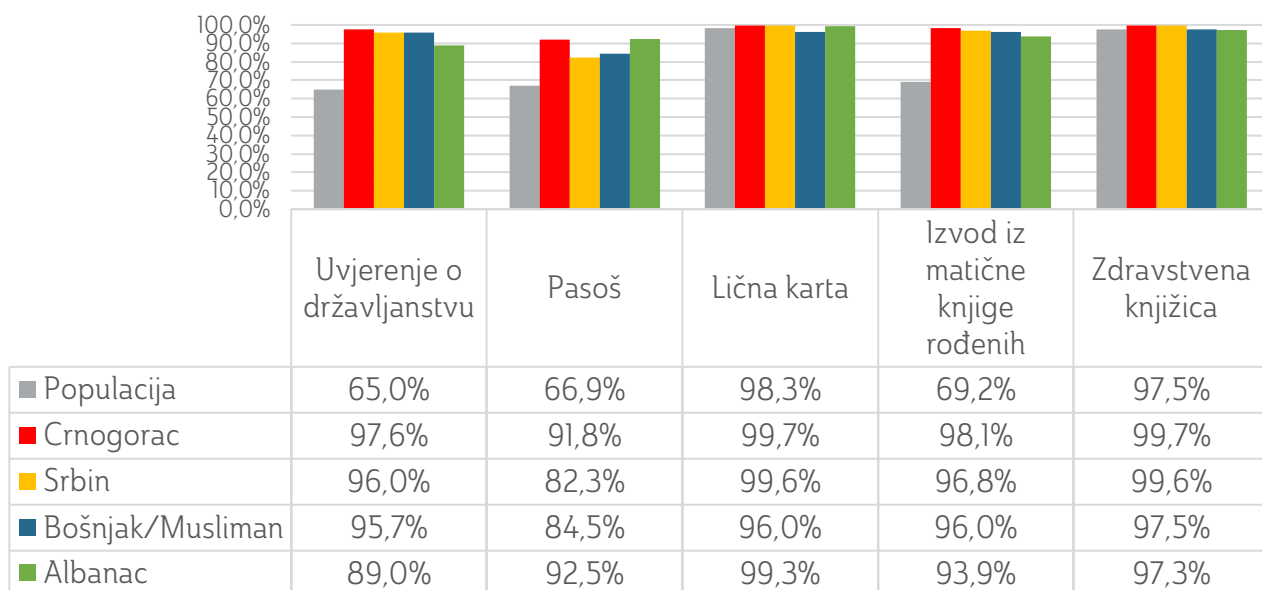

Grafikon 8 - Da li je majka rođena u Crnoj Gori? - % DA

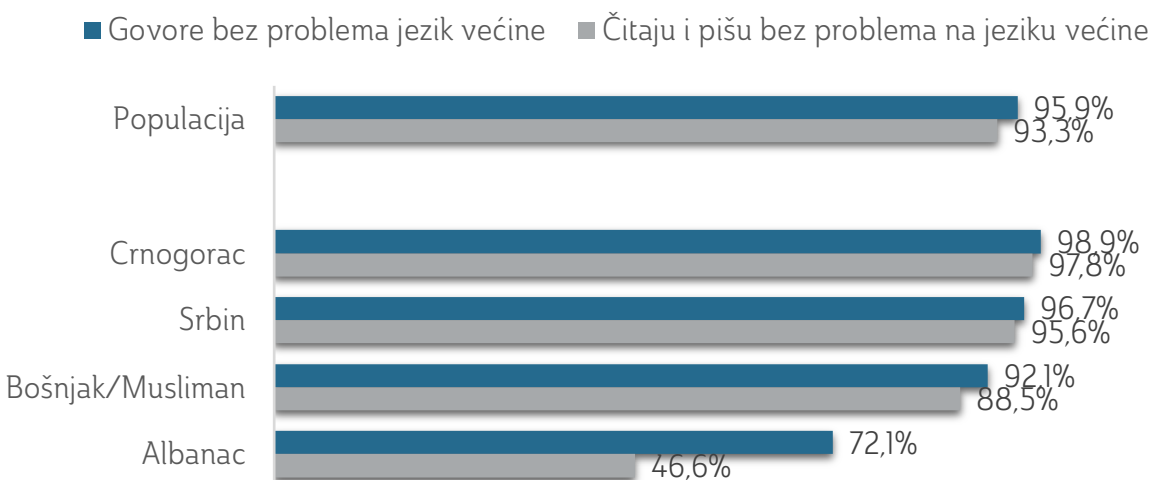
Najveći broj građana Crne Gore posjeduje ličnu kartu i zdravstvenu knjižicu. Međutim, **trećina stanovnika ima problem da izvadi pasoš, izvod iz matične knjige rođenih i uvjerenje o državljanstvu**. Podaci po etničkim grupacijama su prikazani u Grafikonu 9.

Grafikon 9 – Posjeduju dokumentaciju - % imaju Ili nemaju problem da nabave

Kada je u pitanju korišćenje većinskog jezika, podaci prikazani u Grafikonu 11 ukazuju da najveći broj govori, čita i piše bez problema Crnogorski-Srpski, Bosanski i Hrvatski jezik. Po ovom pitanju, značajnije odstupanje od populacije se mjeri kod Albanaca. **Naime, skoro 28% Albanaca ima problema da govori, a preko polovine da čitaju i pišu većinski jezik** (Grafikon 10).

Grafikon 10 – Koriste većinski jezik (Crnogorski-Srpski, Bosanski i Hrvatski jezik)

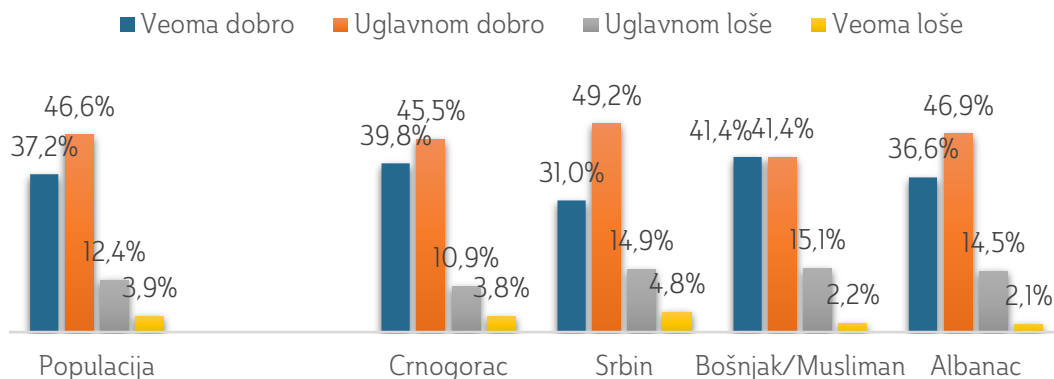

Zdravstveno stanje

Drugi dio istraživanja se ticao procjene zdravstvenog stanja građana Crne Gore koji je ispitivan kroz deset pokazatelja koji su prikazani u nastavku.

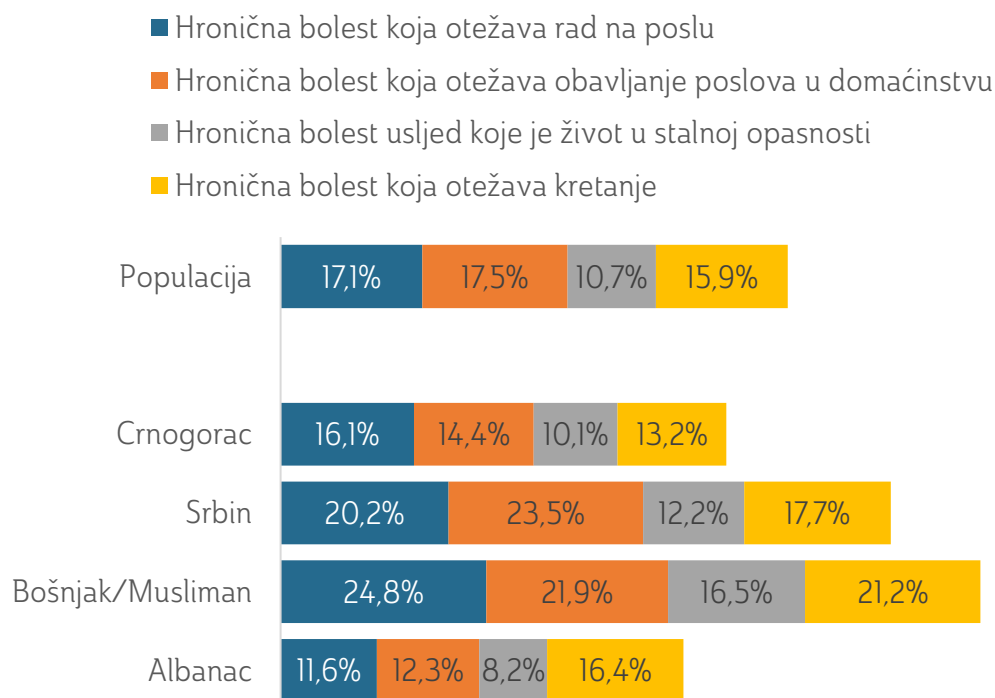
Kada je u pitanju subjektivna procjena vlastitog zdravstvenog stanja, kumulativno posmatrano preko 80% građana procjenjuje da su veoma ili uglavnom dobro (Grafikon 11). Posmatrano po etničkim grupama, nema značajnih odstupanja od podataka koji se odnose na populaciju.

Grafikon 11 – Subjektivna procjena vlastitog zdravstvenog stanja

Na Grafikonu 12, prikazani su podaci ko se odnose na građane koji imaju neki vid hronične bolesti. Kumulativno posmatrano preko 60% građana Crne Gore ima neku od hroničnih bolesti koja otežava rad na poslu (17,1%), kretanje (15,9%), obavljanje poslova u domaćinstvu (17,5%) ili zbog koje je im je život u stalnoj opasnosti (10,7%). Komparativno, najveći broj Bošnjaka/Muslimana (84,4%) ima neki vid hronične bolesti, zatim Srbi (73,6%), te Crnogorci (53,8%), a najmanje Albanci (48,5%).

Grafikon 12 – Imaju hronične zdravstvene probleme - % DA odgovora

Učestalost posjećivanja doktora, ambulante i/ili drugih medicinskih institucija je još jedan od indikatora kojim je mjereno zdravstveno stanje građana (Tabela 2). Naime, **na nivou populacije najveći broj građana posjećuje doktora ili zdravstvenu ustanovu nekoliko puta godišnje (27,7%) ili samo po potrebi (26,2%)**. Posmatrano po etničkim grupama, veoma mali procenat pripadnika etničkih grupama veoma često ili učestalo odlazi kod doktora. Takođe, **nema značajnih odstupanja od podataka na nivou populacije, osim kod Albanaca od kojih 37,2% ide nekoliko puta godišnje kod doktora**. Komparativno, najviše Crnogoraca praktično nikada ne ide kod doktora (20,3%).

Tabela 2 – Učestalost posjećivanja doktora, ambulante i/ili drugih medicinskih institucija

	Skoro svaki dan	2-3 puta nedeljno	Jednom nedeljno	Nekoliko puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje	Rjeđe od toga, samo po potrebi	Nikad, praktično nikad
Populacija	1,3%	0,8%	1,6%	9,2%	7,8%	27,1%	7,7%	26,2%	18,3%
Crnogorac	1,4%	0,3%	1,9%	6,0%	9,3%	27,0%	9,0%	24,9%	20,2%
Srbin	0,8%	1,6%	2,0%	10,9%	7,3%	26,7%	7,3%	27,9%	15,4%
Bošnjak/Musliman	2,5%	1,8%	1,4%	13,0%	7,6%	23,8%	7,9%	27,4%	14,4%
Albanac	1,4%	0,7%	0,0%	6,2%	3,4%	37,2%	9,7%	17,9%	23,4%

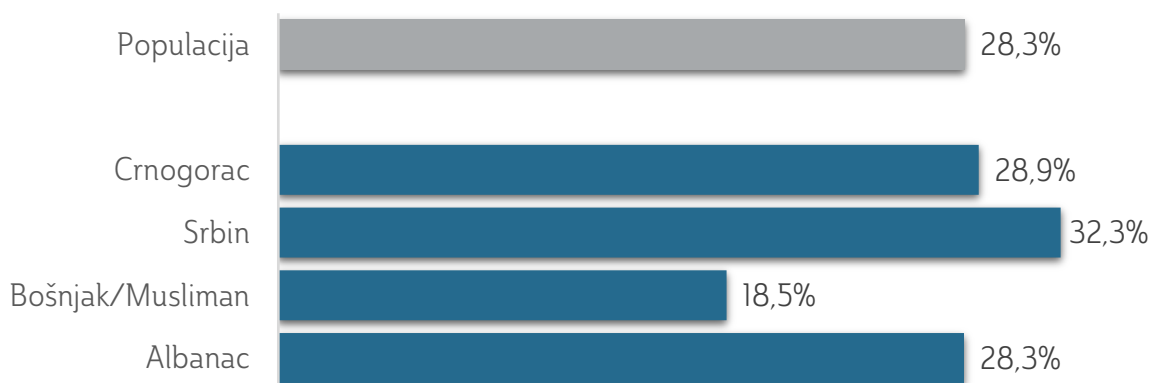
Podaci prikazani u Tabeli 3 ukazuju da na nivou populacije skoro četvrtina populacije često koristi lijekove. Kumalutivno posmatrano, Srbi i Bošnjaci/Muslimani češće koriste lijekove u odnosu na Crnogorce (21,5%) i Albance (19%). Interesantno je da 35,4% Albanaca praktično nikad ne koristi lijekove, što je za skoro 14% više od podatka na nivou populacije.

Tabela 3 – Učestalost korišćenja lijekova

	Svaki dan više puta dnevno	Svaki dan, 1 do 2 puta dnevno	2-3 puta nedeljno	Jednom nedeljno	Nekoliko puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje	Rjeđe od toga, samo po potrebi	Nikad, praktično nikad
Populacija	10,8%	11,1%	2,0%	1,6%	6,0%	3,6%	11,6%	3,7%	28,1%	21,6%
Crnogorac	9,5%	9,3%	2,7%	1,6%	4,9%	4,6%	10,9%	3,3%	28,6%	24,5%
Srbin	15,0%	13,4%	0,4%	2,0%	6,5%	2,8%	13,8%	4,0%	25,5%	16,6%
Bošnjak/Musliman	15,4%	9,7%	3,2%	0,7%	7,9%	1,1%	11,8%	3,6%	35,1%	11,5%
Albanac	4,1%	10,9%	4,1%	2,7%	10,2%	3,4%	3,4%	2,7%	23,1%	35,4%

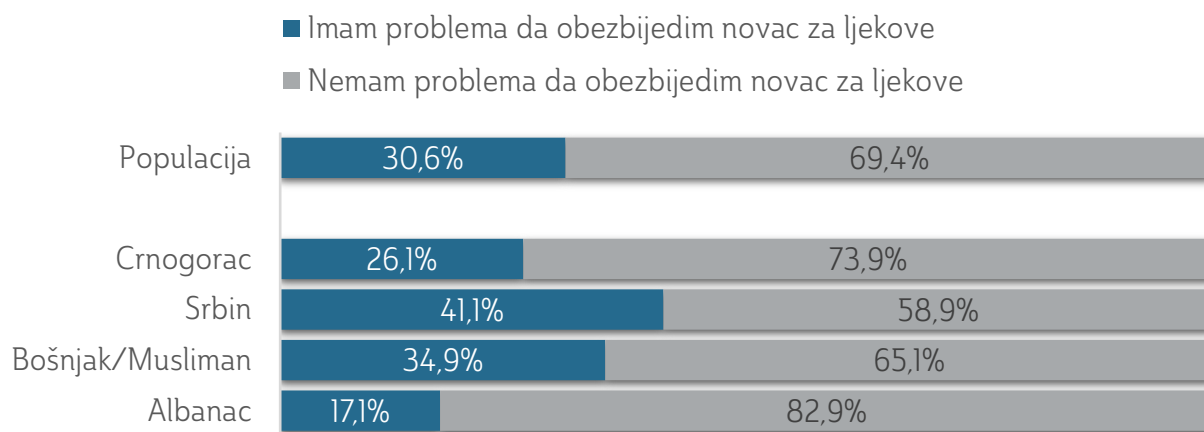
Više nego svaki četvrti građanin odnosno 28,3% populacije ima nekog u domaćinstvu koji ima neku hroničnu bolest usljed koje se morate stalno brinuti o toj osobi (Grafikon 14). U odnosu na ovaj podatak odstupaju Srbi (32,3%) i Bošnjaci/Muslimani (18,5%), što govori da najveći broj Srba ima nekog u domaćinstvu koji ima neku hroničnu bolest, a najmanje Bošnjaci/Muslimani.

Grafikon 13 – U domaćinstvu neko ima hroničnu bolest usljed čega se mora stalno brinuti o toj osobi- % DA odgovora

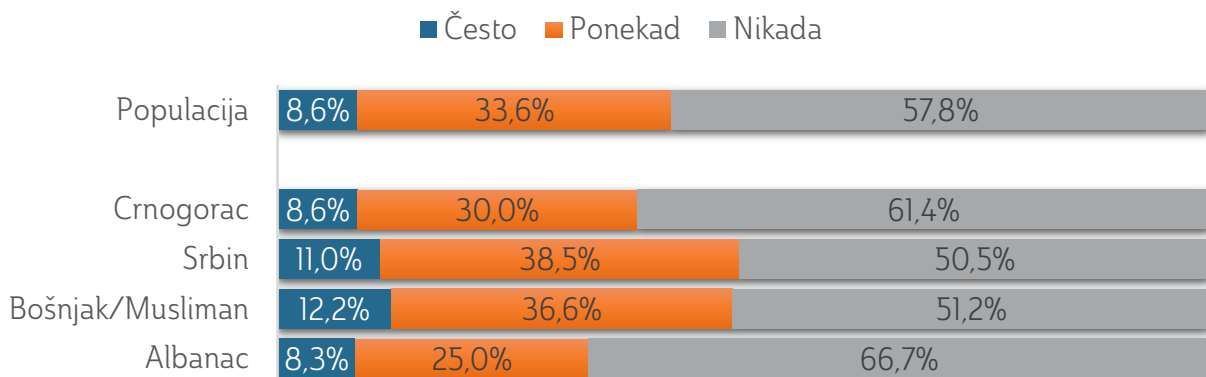
Nadalje, građani su bili upitani o eventualnim finansijskim problemima za kupovinu lijekova. Podaci prikazani na Grafikonu 15 obuhvataju isključivo procenat onih koji koriste lijekove. Veoma je indikativan podatak da skoro trećina građana Crne Gore koji koriste lijekove ima problema da obezbijedi novac za lijekove. Najviše Srba (41,1%) ima problema da obezbijedi novac za lijekove, zatim Bošnjaci/Muslimani (34,9%), te nešto više od četvrtine Crnogoraca i komprativno najmanje Albanci (17,1%).

Grafikon 14 – Postojanje finansijskih problema za kupovinu lijekova (isključivo % onih koji koriste lijekove)

S tim u vezi, pitanje učestalosti nedostatka lijekova je bilo ujedno i poslednje pitanje u okviru drugog dijela istraživanja koji se tiče zdravstvenog stanja. Na nivou populacije, najveća većina nema problema sa nedostatkom lijekova. Međutim, trećina se suočava sa ovim problemom ponekad, a 8,6% često. Komparativno, najmanje problema sa nedostatkom lijekova imaju Albanci, zatim Crnogorci te Bošnjaci/Muslimani i Srbi (Grafikon 16).

Grafikon 15 – Učestalost nedostatka lijekova (isključivo % onih koji koriste lijekove)

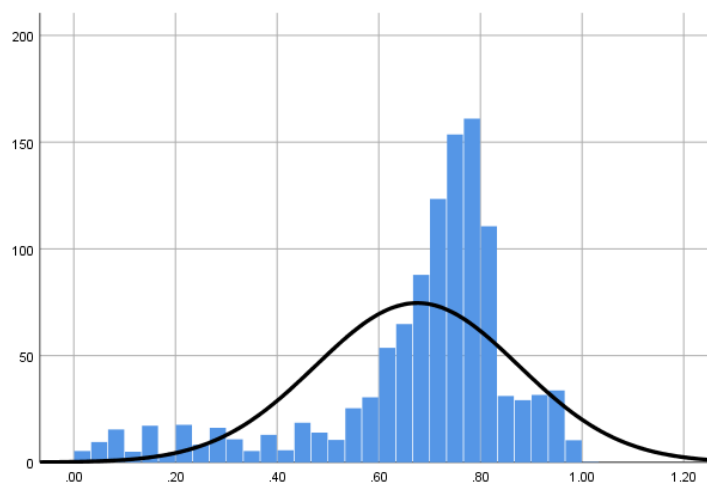

Na osnovu prethodnih deset pokazatelja zdravstvenog stanja formiran je kumulativni skor koji je optimizovan u vrijednostima od 0 (veoma loše zdravstveno stanje) do 1 (veoma dobro zdravstveno stanje). U Tabeli 3 prikazane su dobijene statističke vrijednosti ovog indeksa zdravlja, a u Grafikonu 17 grafički prikaz distribucije skora.

Tabela 4 – Indeks zdravlja - CRNA GORA: statistički parametri

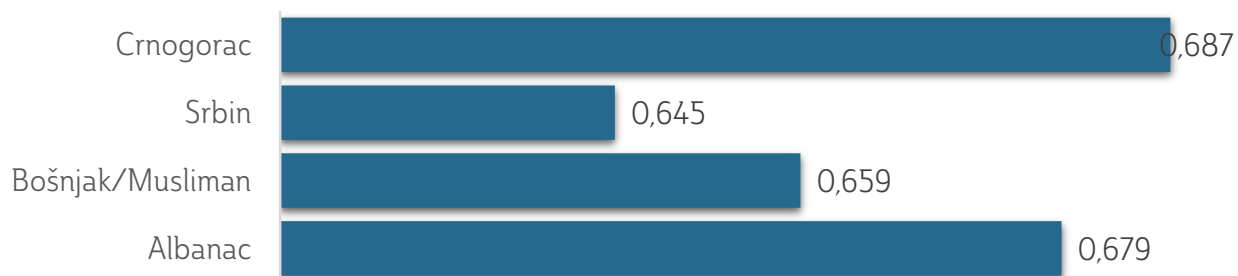
Aritmetička sredina		.6756	
Standardna greška		.0059	
		7	
95% poverenja	Intervali	Od	.6639
		Do	.6873
Medijana		.7327	
Variansa		.040	
Standardna devijacija		.19994	
Minimum		.01	
Maximum		1.00	
Opseg		.99	
Interkvartilni opseg		.16	
Skjunis		-1.504	
Kurtosis		1.950	

Grafikon 16 – Indeks zdravlja – ukupna populacija: distribucija

U grafikonu 18 dat je prikaz srednjih vrednosti indeksa zdravstvenog stanja u odnosu na etničku pripadnost. Razlike su značajne ($F(3,1034)=2.487$, $p=.059$), a LSD post-hoc testom utvđeno je da su zapravo jedino značajne razlike kada se uporede Crnogorci i Srbi. Stoga, Srbi su lošijeg zdravstvenog stanja u odnosu na Crnogorce.

Grafikon 17 – Indeks zdravstvenog stanja u odnosu na etničku pripadnost i cjelokupnu populaciju

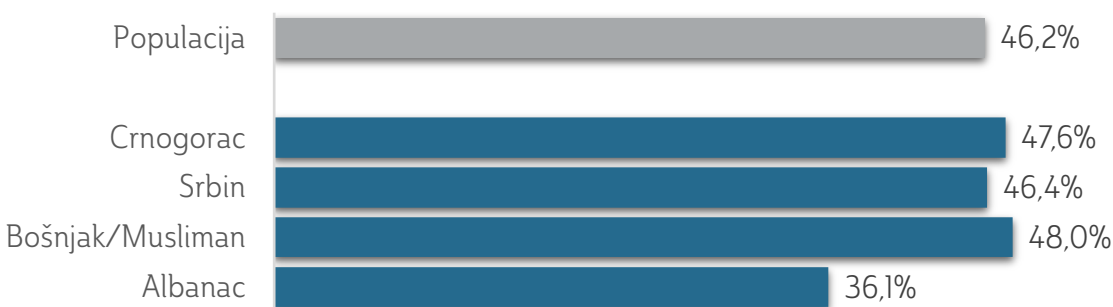

Radni status

Treći dio istraživanja se ticao radnog statusa građana. Na Grafikonu 19 dat je prikaz podataka u vezi sa statusom zaposlenja odnosno da li su zaposleni zvanično prijavljeni za posao koji rade.

Naime, preko polovine zaposlenih, preciznije 53,8% nije prijavljeno. Prema etničkim grupama, najmanje prijavljenih zaposlenih je Albanaca (36,1%), dok je gotovo identičan broj Crnogoraca, Srba, Bošnjaka/Muslimana koji su zvanično prijavljeni.

Grafikon 18 – Da li je zvanično zaposlen (kriterijum: prijavljen)

Kada je u pitanju radni status ispitanika (tabela 5), najveći broj je onih koji su zaposleni sa punim radnim vremenom (40 sati nedeljno). Na nivou populacije 39,2% je zaposleno sa punim radnim vremenom, a pojedinačno prema etničkim grupama od ovog procenta odstupaju Albanci kojih je 31,7% stalno zaposleno. **Najveći broj nezaposlenih (12,4%) i domaćica koje ne traže zaposlenje (19,3%) je u etničkoj grupi Albanaca.**

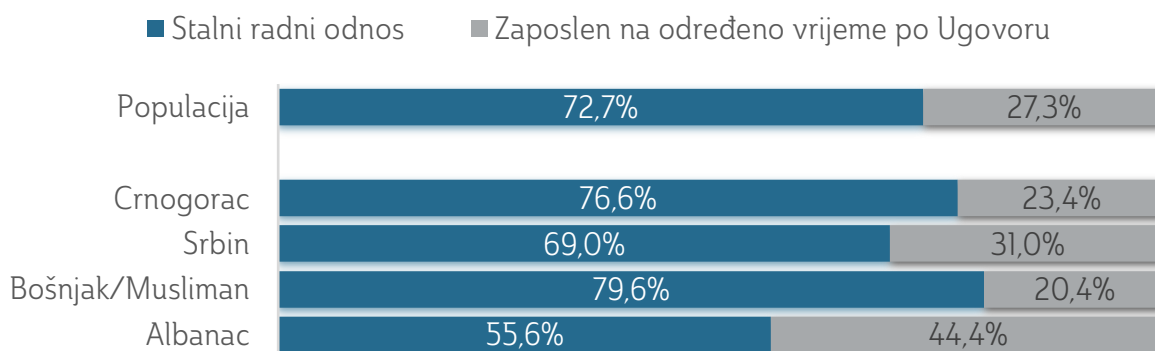
Tabela 5 – Radni status

	Stalno zaposlen sa punim radnim vremenom (40 sati nedeljno)	Stalno zaposlen sa nepotpunim radnim	Samozaposlen u vlastitoj firmi	Samozaposlen u poljoprivredi	Nezaposlen	Nezaposlen, ali domaćica koja ne traži zaposlenje	Nezaposlen, ali penzioner	Nezaposlen, ali učenik/student	Nesposoban za rad	Nezaposlen, ali ne tražim posao
Populacija	39,2%	5,3%	4,9%	3,0%	9,3%	9,2%	16,1%	11,2%	0,9%	0,8%

Crnogorac	40,9%	5,6%	5,0%	1,4%	9,2%	5,9%	15,4%	14,3%	1,4%	0,8%
Srbin	41,9%	4,1%	3,3%	3,3%	8,1%	11,4%	20,3%	7,3%		0,4%
Bošnjak/Musliman	36,3%	5,5%	11,7%	4,0%	8,4%	8,1%	16,5%	7,0%	1,5%	1,1%
Albanac	31,7%	7,6%	2,8%	3,4%	12,4%	19,3%	9,0%	9,7%	2,1%	2,1%

Nešto preko 72% građana Crne Gore je u stalnom radnom odnosu, dok 27,3% je u radnom odnosu na osnovu Ugovora na određeno vrijeme. Posmatrano po etničkim grupama, komparativno, **značajno veći broj Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana je u stalnom radnom odnosu nasuprot Albanaca i Srba (Grafikon 20).**

Grafikon 19 - Stalni radni odnos ili zaposlen na određeno vreme (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni)

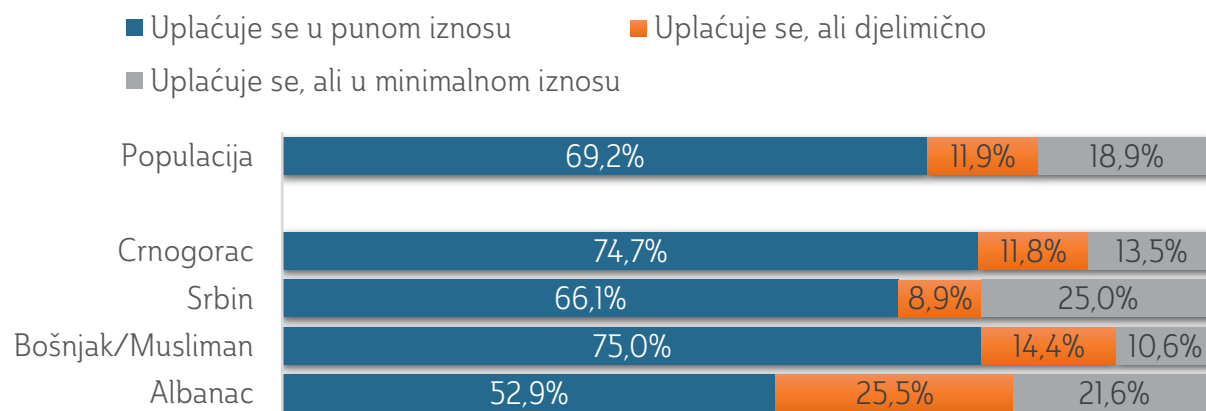
U Tabeli 6, predstavljene su vrste poslova onih koji su zaposleni. Naime, na nivou populacije, najveći broj ljudi radi kao službenik u kancelariji (19%), a u jednakom broju kao stručnjaci u kancelariji (17,6%) i radnici koji obavljaju tehničke poslove koji nijesu fizički zahtjevni (17,6%). Najmanje ljudi radi u oblasti poljoprivrede i to samo 2,3% građana Crne Gore. Gledano po etničkim grupama, nema značajnih odstupanja od podataka koji se odnose na populaciju, osim kod Bošnjaka/Muslimana od kojih najveći broj obavlja stručne/zanatske poslove, Albanaca koji su značajno više od nacionalnog nivoa prisutni kod obavljanja teških fizičkih poslova te da gotovo nema Albanaca na mjestima rukovodilaca. Interesantno je da su Srbi najviše zastupljeni na pozicijama službenika u kancelarijama u odnosu na ostale etničke grupe, a najmanje kao rukovodioci.

Tabela 6 – Koju vrstu posla obavljaju (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni)

	Obavljam teške fizičke poslove u firmi	Obavljam teške fizičke poslove na terenu (građevinski i slično)	Obavljam tehničke poslove, ali nisu fizički zahtjevni	Obavljam stručne/zanatske poslove	Radim u poljoprivredi	Radim kao službenik u kancelariji	Radim kao stručnjak u kancelariji	Rukovodilac	Vlasnik firme
Populacija	6,4%	9,2%	17,6%	16,9%	2,3%	19,0%	17,6%	3,9%	7,2%
Crnogorac	4,4%	7,8%	18,3%	13,3%	0,6%	20,0%	21,7%	5,6%	8,3%
Srbin	7,9%	11,8%	15,0%	17,3%	2,4%	23,6%	15,7%	2,4%	3,9%
Bošnjak/Musliman	7,4%	4,7%	14,9%	27,0%	4,7%	18,9%	10,8%	4,1%	7,4%
Albanac	3,1%	16,9%	20,0%	21,5%	3,1%	13,8%	20,0%	0,0%	1,5%

Kada je u pitanje uplaćivanje poreza i doprinosa u punom iznosu, podaci pokazuju da **se za preko 30% zaposlenih građana Crne Gore uplaćuju ili djelimično ili u minimalnom iznosu**. U tom smislu, tek se za svakog drugog zaposlenog Albanca uplaćuju porezi i doprinosi u punom iznosu, zatim dvojici od troje građana iz etničke grupe Srba, te trojici od četvero Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana (Grafikon 21).

Grafikon 20 – Redovnost uplate porezi i doprinosi (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni)

U Tabeli 7, predstavljeni su podaci za populaciju i etničke skupine u kojim sektorima rade. Veoma su indikativni podaci da preko trećine zaposlenih građana Crne Gore radi u javnoj upravi uključujući sektore obrazovanja i zdravstva i to najviše Bošnjaka/Muslimana (41,4%), zatim Crnogoraca (36,4%), Srba (33,8%) i najmanje Albanaca (30,9%).

Tabela 7 - U kom sektoru rade – %

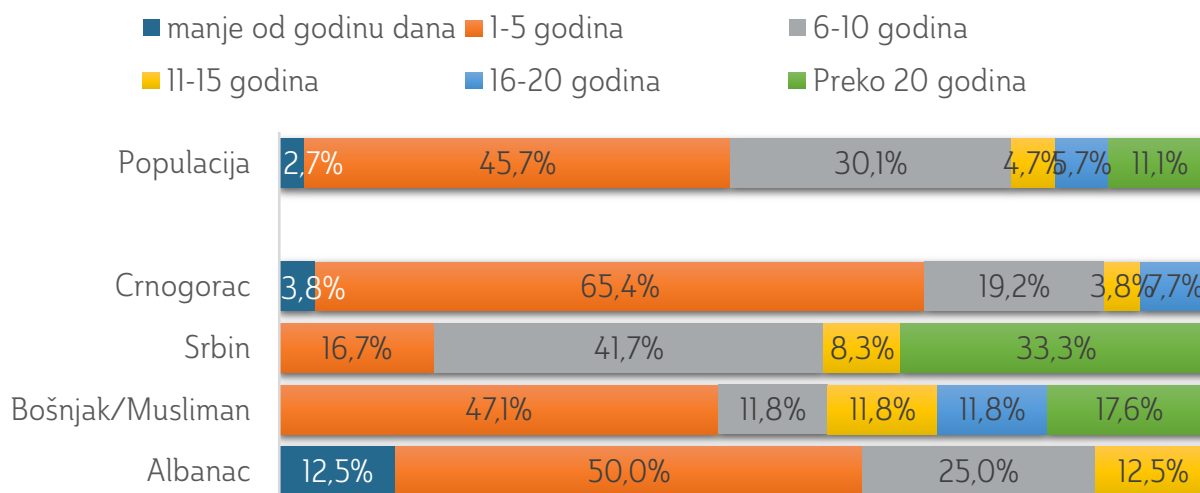
	Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/ Musliman	Albanac
Nisam zaposlen (ne radim)	1,10%	1,60%	0,80%	0,60%	
Poljoprivreda, Šumarstvo i Ribarstvo	4,70%	1,60%	5,40%	5,70%	10,30%
Zanatstvo	10,90%	11,80%	6,90%	15,20%	10,30%
Industrija	4,10%	4,30%	3,80%	5,70%	1,50%
Trgovina (uključujući i nekretnine)	12,60%	14,40%	12,30%	9,50%	13,20%
Bankarstvo (uključujući sve finansijske institucije)	2,60%	2,10%	3,10%	2,50%	1,50%
Informisanje i komunikacija	4,00%	3,70%	3,80%	1,90%	5,90%
Javna uprava (državne službe uključujući i obrazovanje i zdravstvo)	34,10%	36,40%	33,80%	41,10%	30,90%
Turizam	10,60%	8,60%	14,60%	5,70%	7,40%
Građevinarstvo	6,00%	5,90%	6,20%	1,90%	10,30%
Energetika (elektroprivreda)	1,80%	1,10%	3,80%	2,50%	1,50%
Saobraćaj	3,20%	3,20%	2,30%	0,60%	1,50%

Samozaposlen (freelance, radim od kuće)	1,10%	1,60%	0,80%	2,50%	2,90%
Ostalo	3,20%	3,70%	2,30%	4,40%	2,90%

Ukoliko se izuzmu oni koji ne traže posao, neaktivni, domaćice, učenici/studenti i penzioneri, podaci na Grafikonu 23 pokazuju da **skoro polovina nezaposlenih bez radnog angažmana od 1-5 godina, dok nešto manje od trećine od 6 do 10 godina. Podaci pokazuju da je preko 20 godina nezaposleno 11,1% populacije.**

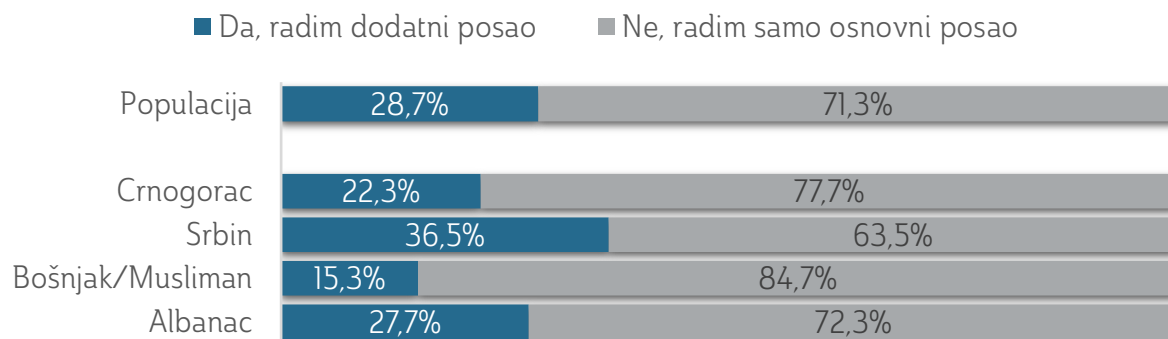
Najveći broj Crnogoraca (65,4%), Albanaca (50%), Bošnjaka/Muslimana nije zaposlen u trajanju od 1 do 5 godina, dok u slučaju Srba je taj period duži tj. od 6 do 10 godina. Trećina nezaposlenih Srba čeka na posao duže od 20 godina, kao i 17,6% Bošnjaka/Muslimana.

Grafikon 21 – Koliko godina su nezaposleni (samo NEZAPOSLENI isključujući one koji ne traže posao, neaktivne, domaćice, učenike/studente i penzionere)

Više od dvije trećine građana ne radi dodatni posao (Grafikon 24). Komparativno, **najmanje Bošnjaka/Muslimana (15,3%) radi dodatni posao, a najviše Srba (36,5%). Pored osnovnog posla, angažovano je više od petine Crnogoraca i 27,7% Albanaca.**

Grafikon 22 – Da li rade dodatni posao (procentualna distribucija samo onih koji su zaposleni)

Kada je u pitanju radni status partnera, podaci su prikazani u Tabeli 9. Podaci pokazuju da je najveća većina partnera u svim etničkim grupama zaposleno na puno radno vrijeme, ali takođe i da je značajan procenat nezaposlen.

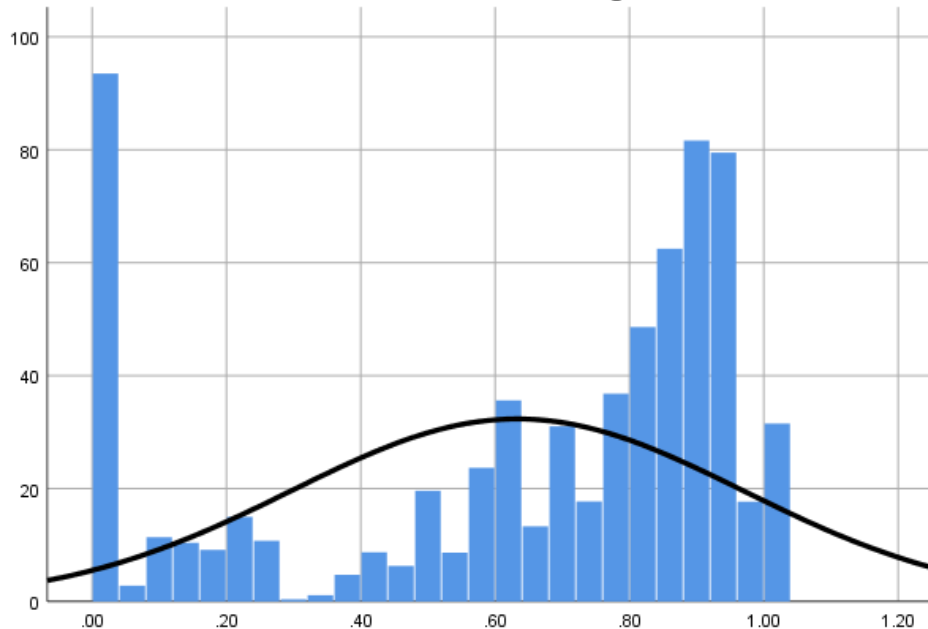
Tabela 8 – Radni status partnera (podaci važe samo za one koji imaju supruga ili suprugu)

	Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/Musliman	Albanac
Stalno zaposlen sa punim radnim vremenom (40 sati nedjeljno)	43,30%	49,10%	39,50%	41,80%	33,00%
Stalno zaposlen sa nepotpunim radnim vremenom	4,10%	5,60%	2,90%	4,60%	4,60%
Samozaposlen u vlastitoj firmi	0,90%	0,50%	1,20%	4,60%	0,00%
Samozaposlen u poljoprivredi	2,30%	0,50%	2,90%	1,50%	3,70%
Nezaposlen	20,10%	18,50%	19,80%	27,00%	18,30%
Nezaposlen, ali domaćica koja ne traži zaposlenje	12,00%	7,40%	12,80%	11,70%	20,20%
Nezaposlen, ali penzioner	15,80%	16,70%	19,20%	8,20%	17,40%
Nezaposlen, ali učenik/student	0,70%	0,50%	1,70%	0,00%	0,90%
Nesposoban za rad	0,30%	0,90%	0,00%	0,00%	0,90%
Nezaposlen, ali ne tražim posao	0,30%	0,50%		0,50%	0,90%

Tabela 9 – Indeks radnog statusa - CRNA GORA: statistički parametri

Aritmetička sredina			.6330
Standardna greška			.01289
95% Intervali poverenja	Od		.6077
	Do		.6583
Medijana			.7667
Variansa			.113
Standardna devijacija			.3366
Minimum			0
Maximum			1.00
Opseg			1.00
Interkvartilni opseg			.43
Skjunis			-.886
Kurtosis			-.690

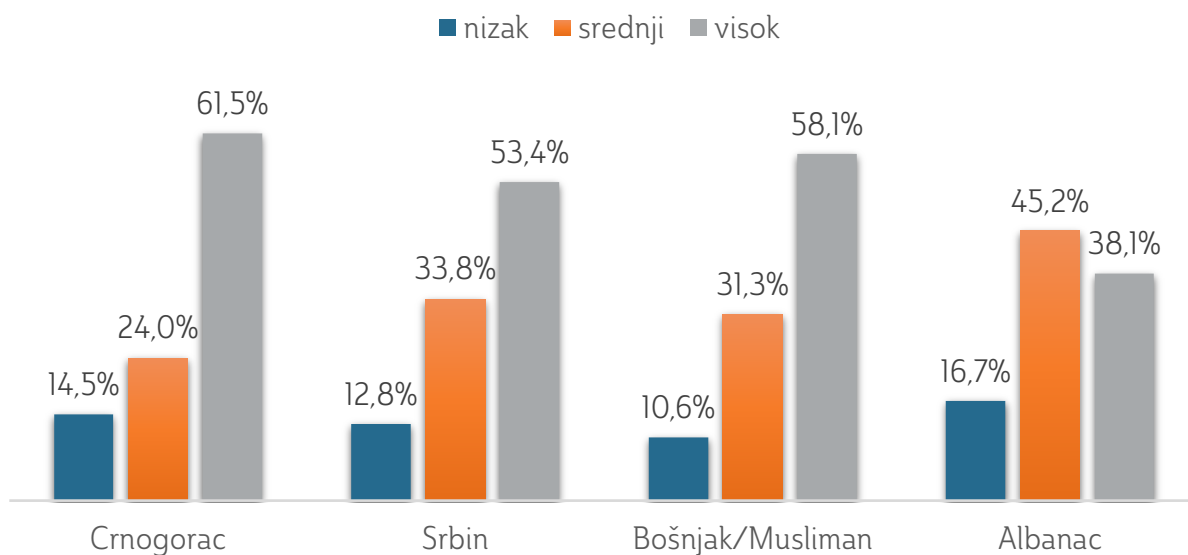
Grafikon 23 – Indeks radnog statusa – distribucija

Imajući u vidu da je distribucija izrazito asimetrična (usljed nezaposlenosti), podijeljen je ukupan indeks radnog statusa na tri kategorije (33% varijanse), te se identifikuje tri stepena radnog statusa (nizak, srednji i visok). Ovu kategorizaciju je korišćena kako bi se uporedili radni status između etničkih grupa. Podaci na Grafikonu 26 ukazuju da su razlike značajne ($X^2(6)=17.635$, $p=.007$),

tačnije, najviši stepen radne deprivacije se mjeri kod Albanaca, a Srbi su lošijeg materijalnog statusa u odnosu na Bošnjake i naročito Crnogorce.

Grafikon 24 – Radni status i etnička pripadnost

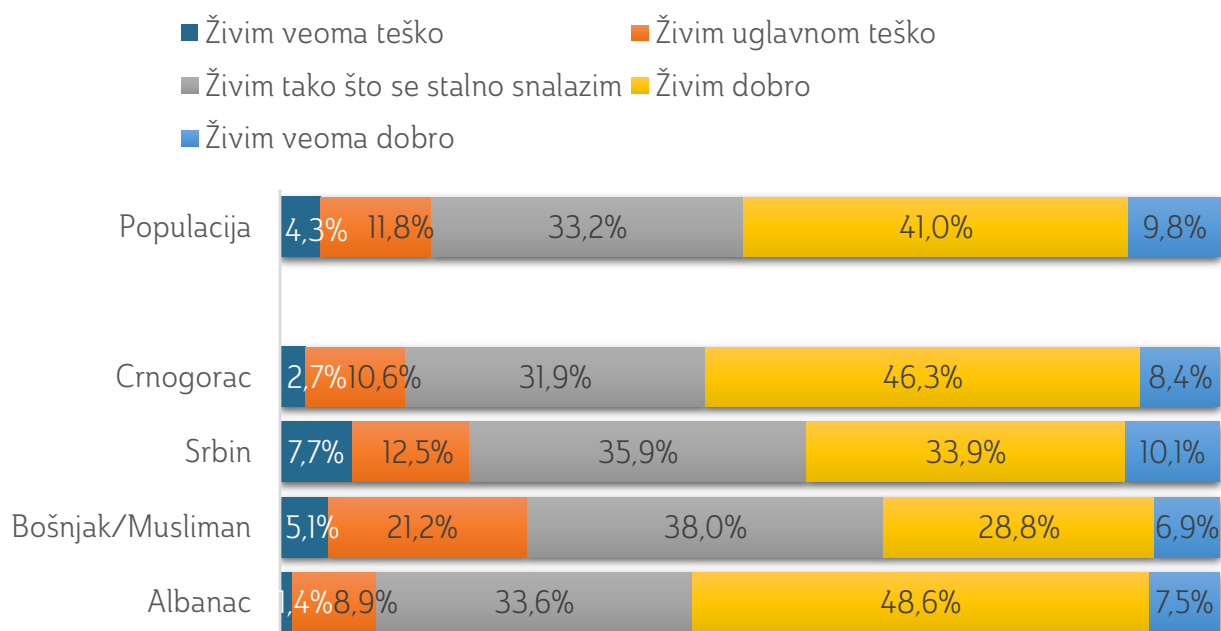
Ekonomski status

Četvrti dio procjene socio-ekonomskog statusa ticao se pokazatelja ekonomskog statusa građana Crne Gore. Prvenstveno prikazujemo, u grafikonu 27, podatke u vezi sa subjektivnom procjenom uslova u kojima građani žive.

Na nivou populacije, 41% živi dobro dok trećina živi tako što se stalno snalazi. Kumalativno, uglavnom i veoma teško živi preko 16% stanovnika Crne Gore, dok je onih koji procjenjuju da žive dobro 9,8%.

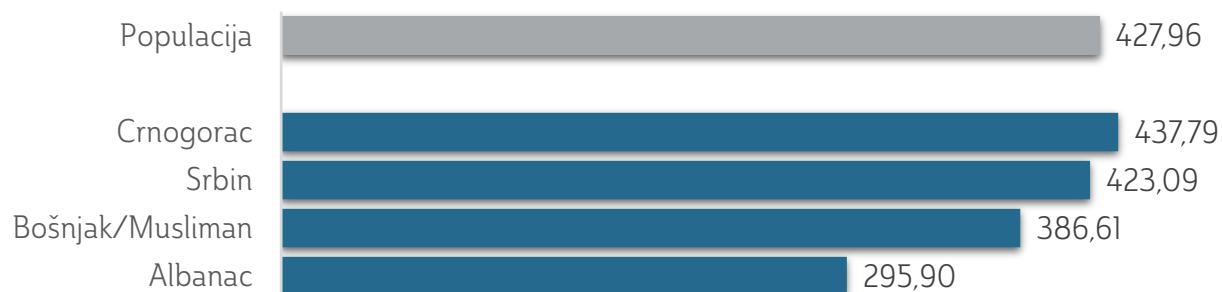
Komparativno, mjere se značajne razlike između Albanaca i Bošnjaka/Muslimana kada je u pitanju procjena „živim dobro“ gdje za skoro 20% više Albanaca procjenjuje da živi dobro nego Bošnjaka/Muslimana, dok sa druge strane za više od 12% Bošnjaka/Muslimana procjenjuje da živi uglavnom teško nego Albanci. Približno jednak broj građana iz svih etničkih grupa, oko trećine, procjenjuje da živi tako što se stalno snalazi. Iako u malom broju, komparativno najveći broj Srba procjenjuje da živi veoma dobro (10,1%) i veoma teško (7,7%) nego pripadnici ostalih etničke grupe.

Grafikon 25 – Subjektivna procjena uslova u kojima žive -%

Kada se govori o ličnim primanjima za ukupnu populaciju (Grafikon 28), srednja vrijednost ličnih primanja je 427,96 eura. Međutim, podaci su veoma indikativni i ukazuju na značajne razlike u iznosima ličnih primanja kada se posmatraju prema etničkim grupama. Konkretno, srednja vrijednost ličnih primanja Crnogoraca su 1,68 puta veća od one koju primaju Albanci, a 1,13 puta od Bošnjaka/Muslimana. Između Crnogoraca i Srba ne postoje značajnije razlike po ovom pitanju.

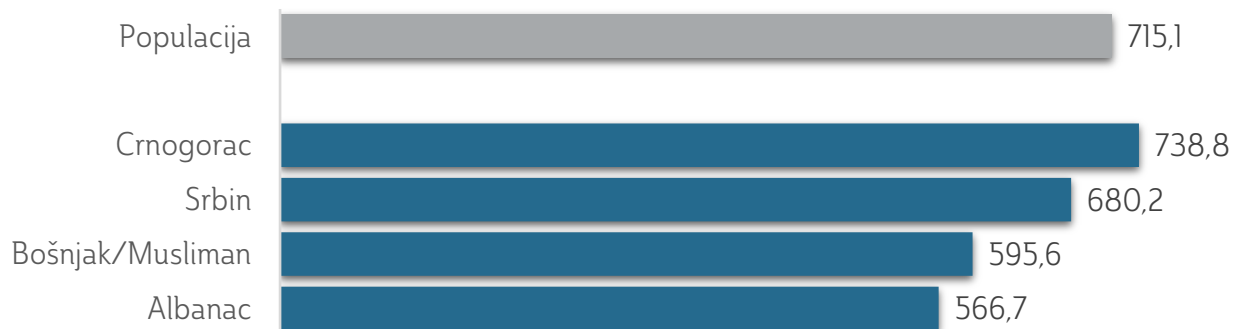
Grafikon 26 – Lična primanja – Ukupna populacija: srednja vrijednost u EUR

Ukoliko se analiziraju podaci u vezi sa ličnim primanjima samo za zaposlene, 715,1 eura je lično primanje na nivou populacije zaposlenih. Međutim, razlike u primanjima su i ovdje evidentne.

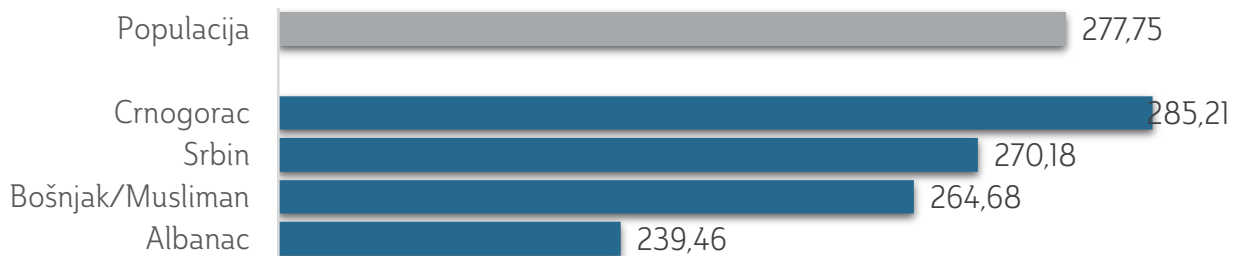
Tačnije, razlika između ličnih primanja Crnogoraca i Albanaca su 172,1 eura, dalje Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana 143,2 eura, te Crnogoraca i Srba 58,6 eura.

Grafikon 27 – Lična primanja: samo zaposleni - EUR

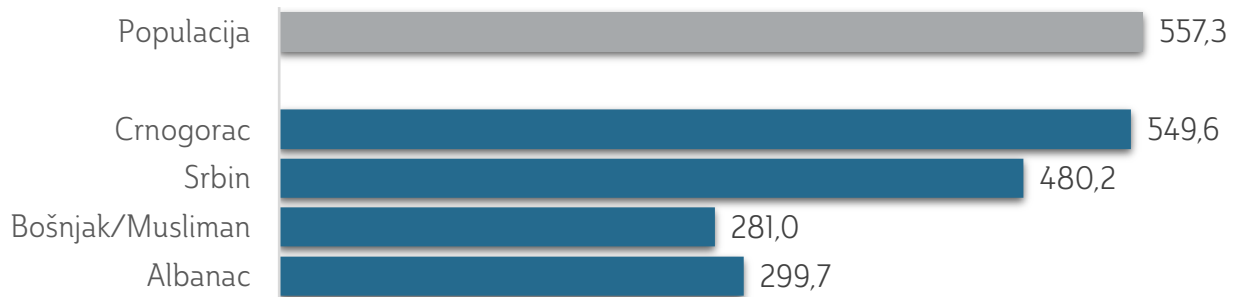
Kada su u pitanju primanja penzionera, podaci ukazuju da je su razlike i po ovom osnovu veoma prisutne u odnosu na različite etničke grupe. S tim u vezi, Crnogorci primaju najveće penzije, potom Srbi, Bošnjaci/Muslimani i najmanje Albanci. Na nivou populacije iznos ličnih primanja penzionera je 277,75 eura (Grafikon 30).

Grafikon 28 – Lična primanja: samo penzioneri - EUR

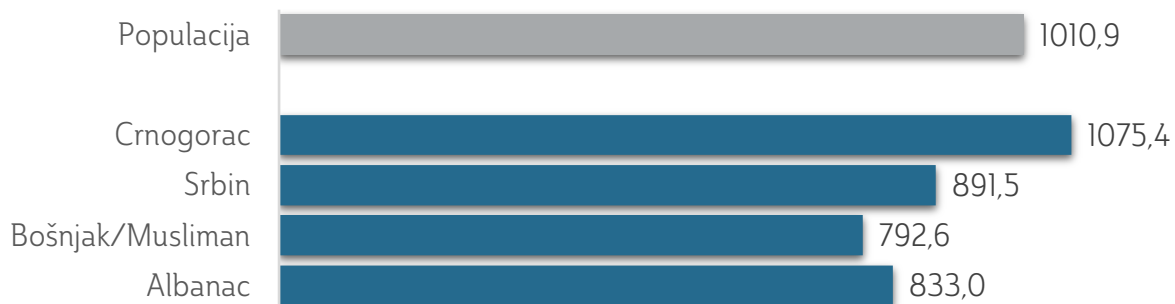
Podaci koji se tiču iznosa dodatnih prihoda populacije i pojedinačno po etničkim grupama samo onih koji ostvaruju dodatne prihode su prikazani na Grafikonu 31. Crnogorci imaju dodatne prihode u iznosu od 549,6, Srbi 480,2, Bošnjaci/Muslimani 281 i Albanci 299,7 eura. Podatak je kontra-intuitivan stoga što je mjerena vrijednost za ukupnu populaciju viša od referentne vrijednosti za sve grupe. Razlog je jednostavan, naime, kada se kalkuliše na nivou ukupne populacije, onda Crnogorci, kojih je najviše u ukupnoj populaciji „povlače“ najveći dio varijanse, pri čemu je prosječna vrijednost kod ove grupe znatno viša od mjerenih vrijednosti za ostale grupe.

Grafikon 29 – Dodatni prihodi - EUR

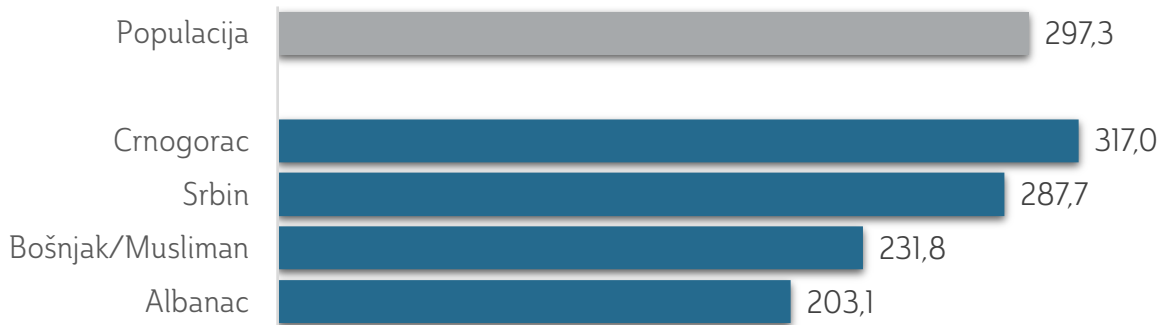
Srednja vrijednost ukupnih prihoda domaćinstava na nivou populacije je 1010,9 eura (Grafikon 32). I ovdje su primjetne značajne razlike između različitih etničkih grupa. Bošnjaci/Muslimani imaju najniži iznos srednje vrijednosti ukupnih prihoda domaćinstva (799,6), potom Albanci (833) i Srbi (891,5), dok je ova vrijednost značajno veća kod Crnogoraca (1075,4) u odnosu na ostale etničke grupacije.

Grafikon 30 – Ukupni prihodi domaćinstva (srednja vrijednost u EUR)

Prihodi po članu domaćinstva su najveći kod Crnogoraca (317,0) i za 113,9 eura su veći od prihoda koji ostvaruje član domaćinstva kod Albanaca. Prihod po članu domaćinstva na nivou populacije je 297,3 eura, a gotovo je identičan iznos koji ostvaruju Srbi po članu. Član domaćinstva Bošnjaka/Muslimana prihoduju za 65,5 eura manje u odnosu na podataka na nivou populacije (Grafikon 33).

Grafikon 31 – Prihod domaćinstva PO ČLANU domaćinstva

Naredni pokazatelj za procjenu ekonomskog statusa građana odnosi se na opremljenost domaćinstava. U Tabeli 10, prikazani su podaci za one koji imaju navedene uređaje i usluge za cjelokupnu populaciju i pojedinačno po etničkim grupama. U najvećoj mjeri građani ima navedene uređaje i usluge. Kada se govori o najosnovnim stvarima za jedno domaćinstvo, veoma je indikativno da skoro 9% nema kanalizaciju i 6,3% zamrzivač. U smislu posjedovanja novih tehnoloških rješenja poput interneta, kompjutera, priključka na kablovsku TV, te automobila podaci govore da nemali broj domaćinstava i dalje nije u prilici da navedeno obezbijedi. Naime, nešto više od svakog četvrtog domaćinstva nema automobil, a preko nešto oko trećine nema Internet i kompjuter. S tim u vezi, značajne su razlike prema etničkim grupama kad su u pitanju kompjuter i automobil. Najmanje Srba ih ima u svojim domaćinstvima, za razliku od Crnogoraca koji u znatno većem procentu posjeduju automobil i kompjuter.

Tabela 10 – Opremljenost domaćinstva - % imaju

	Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/Musliman	Albanac
Kupatilo	99,7	100	99,2	100	100
Kanalizaciju	91,8	94,3	86,7	92,8	86,3
Struju	100,0	100	100	100	100
WC sa tekućom vodom	99,8	100	99,6	99,6	100
Frižider	99,2	99,5	98,8	98,2	100
Zamrzivač	93,7	96,5	90,3	89,5	97,3
TV	99,5	99,5	99,6	99,3	99,3
Šporet	99,6	99,7	99,6	99,3	100
Mašinu za pranje veša	96,7	96,5	96,4	94,9	98,6
Priključak na kablovsku TV	88,2	88	89,5	81,9	92,5
Kompjuter	63,5	72,8	51,4	60,1	64,1
Internet	71,6	80,4	61,7	65,9	64,4
Fiksni telefon	47,4	52,2	39	50	46,6
Automobil	74,1	78	66,8	69,9	71,9

Velika većina populacije i domaćinstava svih etničkih skupina nema problema sa kupovinom ili plaćanjem hrane. Ipak, nije zanemarljiv procenat onih koji imaju ovaj problem često, povremeno i

rijetko s obzirom da najmanje 15% Albanaca, preko 20% Crnogoraca, skoro 30% Srba i čak 40,9% Bošnjaka/Muslimana. Slični podaci su i za plaćanje ili kupovinu sredstava za higijenu.

Kada su u pitanju kupovina odjeća i obuća preko polovine populacije nema problema sa plaćanjem. Posmatrano po etničkim grupama, skoro 60% Srba i Bošnjaka/Muslimana ima često, povremeno i rijetko problem sa kupovinom ovih stvari za obuću i odjeću.

Plaćanje računa nikad ne predstavlja problem za 42,1% Srba, 41,2% Bošnjaka/Muslimana, te 59,1% Crnogoraca i 63% Albanaca. Gledano sa druge strane, više od svakog drugog Srbina i Bošnjaka/Muslimana ima ovaj problem često, povremeno ili rijetko, te oko 40% Crnogoraca i Albanaca. Podaci su veoma slični i u slučaju plaćanja ukoliko se nešto pokvari. U tom smislu, više nego svako drugo domaćinstvo Crne Gore ima problem sa plaćanjem takvog troška, a najviše Srbi i Bošnjaci/Muslimana – njih gotovo dvije trećine. Da je izdvajanje novca za hobije često priličan luksuz za domaćinstva u Crnoj Gori kaže više od petine populacije. Nasuprot tome, više od svakog drugog domaćinstva u kom žive Albanci se nikada se suočava sa ovim problemom, kao ni skoro polovina domaćinstva u kom žive Crnogorci. Oko trećine Srba i Bošnjaka odnosno domaćinstava nikada nema problem sa finansiranjem hobija.

Više od četvrtine populacije često ima problem za izdvajanjem novca za izlaske, druženje i opuštanje. Ovaj problem u većoj mjeri imaju Srbi i Bošnjaci/Muslimani, a u zanemarljivo manjem procentu i Crnogorci i Albanci.

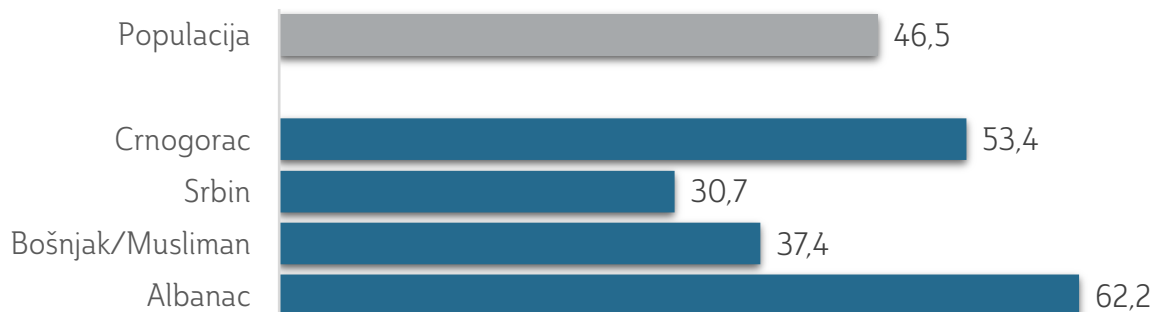
Tabela 11 – Imaju problem sa plaćanjem/kupovinom navedenih sredstava (%)

		Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/ Musliman	Albanac
Hrana	Često	1.4	1.1	2.4	2.6	0
	Povremeno	7.2	6.8	7.3	9.5	3.4
	Rijetko	14.7	13.4	17.8	28.8	11.6
	Nikad	76.7	78.7	72.5	59.1	84.9
Odjeću	Često	8.0	6.8	10.5	8.8	3.4
	Povremeno	19.6	16.9	26.7	18	14.4
	Rijetko	20.1	20.2	21.5	30.9	17.1
	Nikad	52.3	56.1	41.3	42.3	65.1
Obuću	Često	9.9	8.4	13.8	10	5.5
	Povremeno	18.3	16.6	24.3	17.3	14.4
	Rijetko	21.6	21.5	21.1	31.7	15.8
	Nikad	50.2	53.4	40.9	41	64.4
Ogrijev	Često	6.1	3.4	11.5	8.8	0
	Povremeno	11.7	11.4	15.8	16.5	6.2
	Rijetko	14.6	14.5	15	23.2	11.6
	Nikad	67.6	70.7	57.7	51.5	82.2
	Često	2.1	1.1	3.6	4.1	

Sredstva za higijenu	Povremeno	9.4	8.5	11.7	12.9	6.8
	Rijetko	16.4	15.4	21.1	26.6	8.2
	Nikad	72.1	74.9	63.6	56.5	84.9
Novac za plaćanje računa	Često	11.4	7.4	19.8	12.8	6.8
	Povremeno	17.8	16.3	21.1	21.2	13.7
	Rijetko	17.9	17.2	17	24.8	16.4
Novac koji je potreban kad se nešto pokvari	Nikad	52.9	59.1	42.1	41.2	63
	Često	16.2	13.1	21.1	17.9	10.2
	Povremeno	18.4	16.3	23.5	22.7	14.3
Novac za hobije	Rijetko	18.3	21.5	16.6	23.4	12.9
	Nikad	47.1	49	38.9	35.9	62.6
	Često	22.9	20.7	27.2	27.6	20.7
Novac za izlazak, druženje i opuštanje	Povremeno	17.3	15.2	21.1	22.4	12.4
	Rijetko	16.4	18.5	14.6	19.5	13.1
	Nikad	43.4	45.7	37	30.5	53.8
Novac za izlazak, druženje i opuštanje	Često	25.3	22.3	29.7	27.4	22.1
	Povremeno	17.8	17.4	20.7	21.2	15.9
	Rijetko	17.4	21.5	14.6	20.4	14.5
	Nikad	39.4	38.9	35	31	47.6

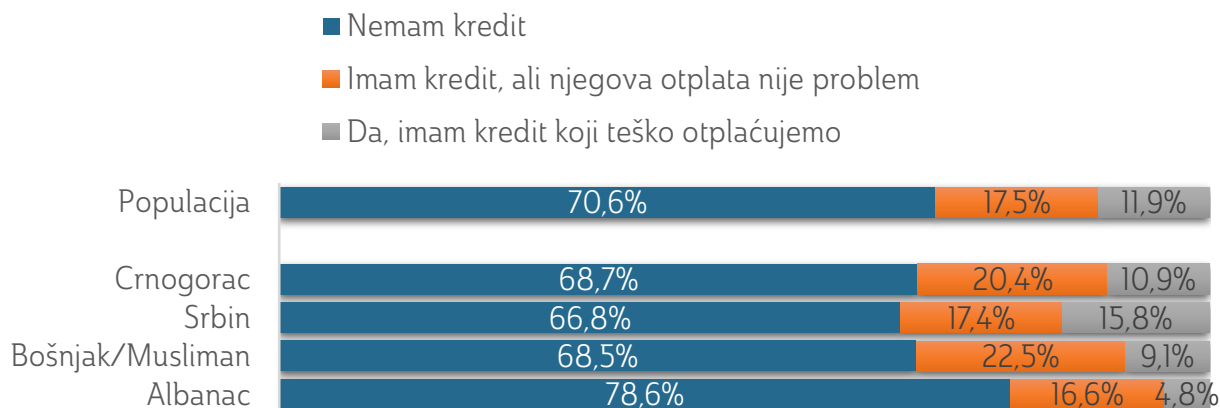
Ukoliko se materijalni status domaćinstva mjeri nedostatkom novca za finansiranje gore navedenih potreba i stvari, onda podaci pokazuju da **više od polovine domaćinstava Crne Gore ima problem za finansiranje osnovnih egzistencijalnih stvari**. Naime, prosječna procentualna vrijednost svih ajtema (od hrane do izlazaka) kalkulirana kao razlika SUM nemaju problema nikada i rijetko i SUM imaju problem često i povremeno – što je viša vrijednost viši je i materijalni status etničke grupe. Podatak zapravo mjeri deficit posredstvom diskrepance onih koji nemaju i onih koji imaju problem. Konkretno, 62.2% Albanaca nema problem za kupovinu neophodnih sredstava za život, dok je dvostuko manje Srba koji nemaju problem. Drugim riječima, gotovo 70% Srba imaju problem da obezbijede finansiranje osnovnih sredstava za život, kao ni 62,6% Bošnjaka/Muslimana (Grafikon 34).

Grafikon 32 – Materijalni status domaćinstva mjereno nedostatkom novca za finansiranje potreba domaćinstva

Podaci su veoma interesantni kada se govori o kreditnom zaduženju građana. Podaci na Grafikonu 35, ukazuju da najveći broj građana nije kreditno zadužen. Nešto više od dvije trećine Crnogoraca, Srba i Bošnjaka/Muslimana nema kredit, kao ni skoro 80% Albanaca. Preko 15% Srba koji je kreditno zadužen teško otplaćuje svoj kredit, dok isti problem ima 4,8% Albanaca, 9,1% Bošnjaka/Muslimana i 10,9% Crnogoraca.

Grafikon 33 - Kreditno zaduženje

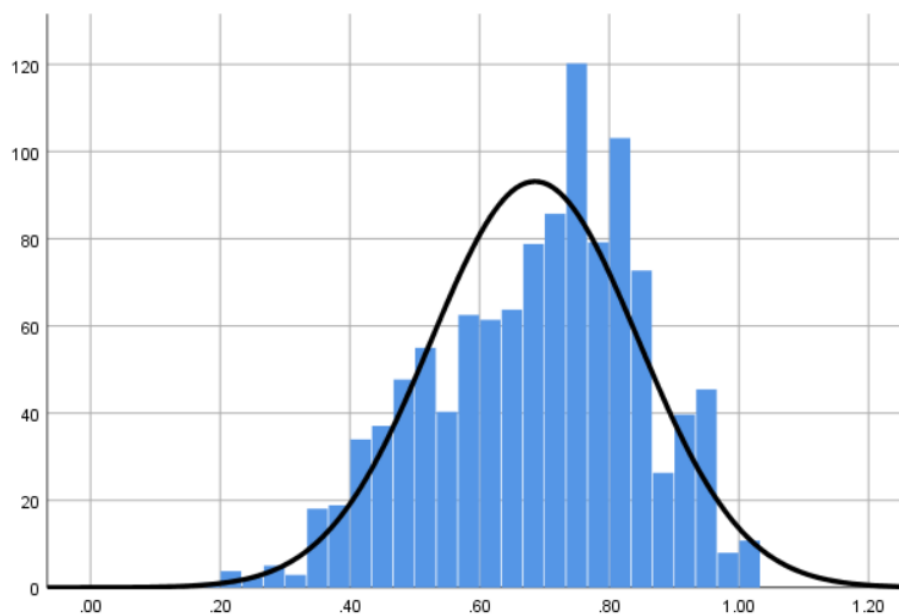

Na osnovu svih ajtema/indikatora koji su gore izloženi, formiran je indeks ekonomskog statusa koji je, kao i u ranijim slučajevima, optimizovan od 0 (najniža vrijednost) do 1 (najviša vrijednost). U Tabeli 12 i Grafikonu 36 priloženi su statističke parametri mjenenog indeksa. Mjerena vrijednost aritmetičke sredine je 0.69, a medijane 0.7. Ukoliko se imaju u vidu referentne vrijednosti (0 minimum - 1 maksimum), kolokvijalno se može reći da oko 70% populacije ima pristojan ekonomski standard, dok je ostatak populacije u problemu.

Tabela 12 – Indeks ekonomskog standarda – statistički parametri

Aritmetička sredina		.6854	
Standardna greška		.0047	
95% poverenja	Intervali	Od	.6760
		Do	.6948
Medijana		.7047	
Variansa		.026	
Standardna devijacija		.160	
Minimum		.09	
Maximum		1.00	
Opseg		.91	
Interkvartilni opseg		.22	
Skjunis		-.391	
Kurtosis		-.362	

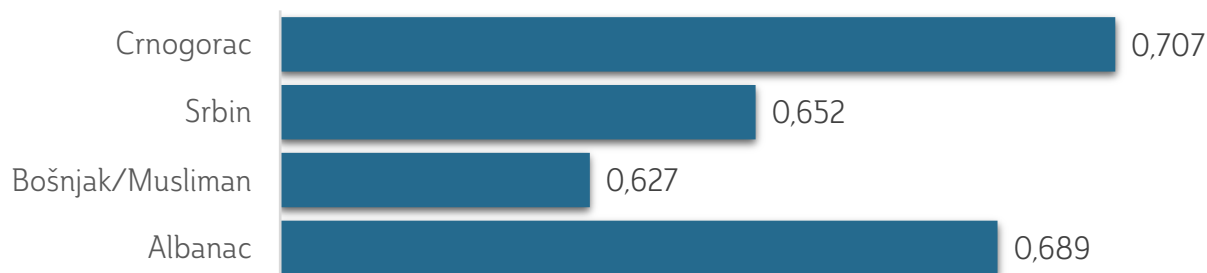
Grafikon 34 – Indeks ekonomskog standarda – distribucija

U Grafikonu 37 dat je komparativan prikaz aritmetičkih sredina indeksa materijalnog standarda u odnosu na sve etničke grupe. Razlike su veoma izražene ($F(3,1035)=15.677$, $p<0.001$) i ukazuju da je ekonomski standard Bošnjaka/Muslimana na najnižem nivou. Mjereno LSD post-hoc testom, zapravo, rezultati ukazuju da između Crnogoraca i Albanaca ne postoje razlike, a da oni koji pripadaju ovim grupama imaju viši ekonomski standard od Bošnjaka/Muslimana i Srba. Nominalne

numeričke razlike između Srba i Bošnjaka/Muslimana nisu statistički značajne, dakle, može se reći da je ekonomski standard pripadnika ove dvije etničke grupe na manje-više istom nivou.

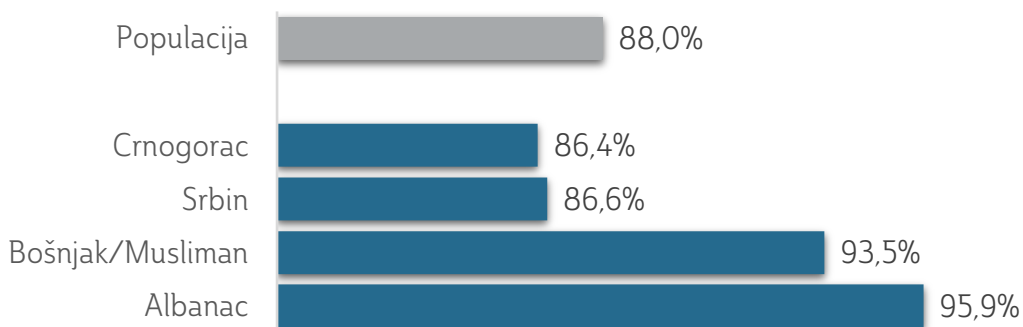
Grafikon 35 – Indeks ekonomskog standarda za sve etničke skupine

Stanovanje

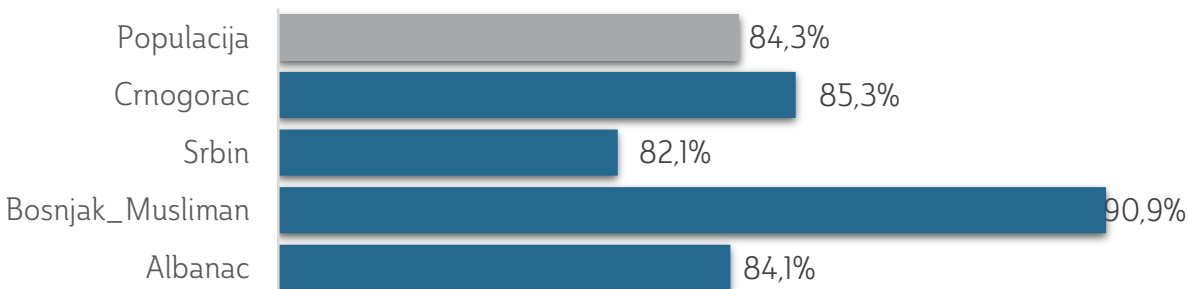
Skoro 90% populacije živi u svom objektu ili objektu koji pripada članu svoje porodice. Komparativno, najveći broj Albanaca i Bošnjaka/Muslimana živi u svojoj kući/stanu, za razliku od Crnogoraca i Srba kojih nešto preko 86% živi u svojim objektima (Grafikon 38).

Grafikon 36 - Objekat u kome živi pripada njemu-njoj (ili članu porodice) - % DA odgovora

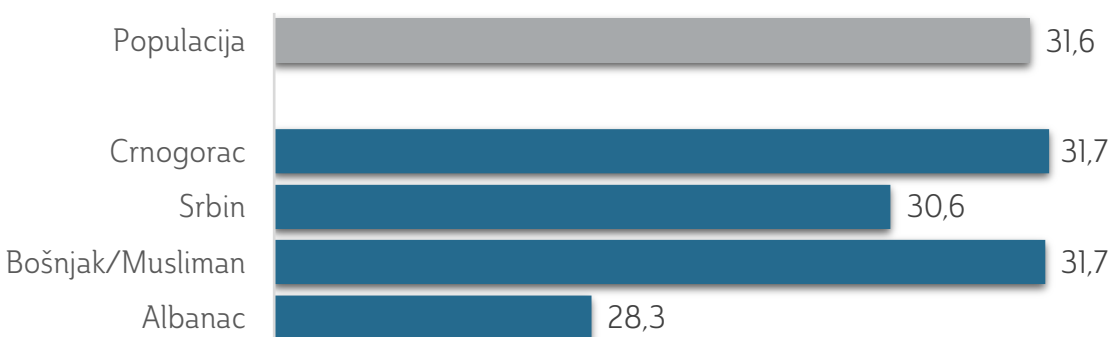
Najveći broj Bošnjaka/Muslimana živi u legalizovanim objektima, nešto u manjem procentu Crnogorci i Albanci, dok skoro 17,9% Srba živi u nelegalizovanim objektima. Na nivou populacije, više od 15% nema legalizovan stambeni prostor (Grafikon 39).

Grafikon 37 – Objekat u kome žive je legalizovan - % DA odgovora

Kada je u pitanju veličina stambenog prostora, odnosno broj kvadratnih metara po članu domaćinstva najmanja veličina se bilježi kod Albanaca (28,3), zatim Srba (30,6) a najveća kod Crnogoraca (31,7) i Bošnjaka/Muslimana (31,7). Na nivou populacije po članu domaćinstava bilježi se 31,6 kvadratnih metara (Grafikon 40).

Grafikon 38 – Objekat u kome žive: kvadratnih metara po članu domaćinstva

U Tabeli 13, dat je prikaz koliko se često dešavaju buka, nestanak struje, vode, problemi sa kanalizacijom, smećem, zagađenjem vazduha, sitnim krađama i obijanjem stambenih prostora. Naime, preko trećine populacije nikada nema problem buke, a nešto više od trećine sa zagađenjem vazduha. Preko 70% populacije rijetko ima problem nestanka struje i vode. Više od polovine građana rijetko ima problema sa kanalizacijom, a nikada sa sitnim krađama i obijanjem stambenih prostora. Smeće i nehigijena je rijedak problem za preko 40% građana.

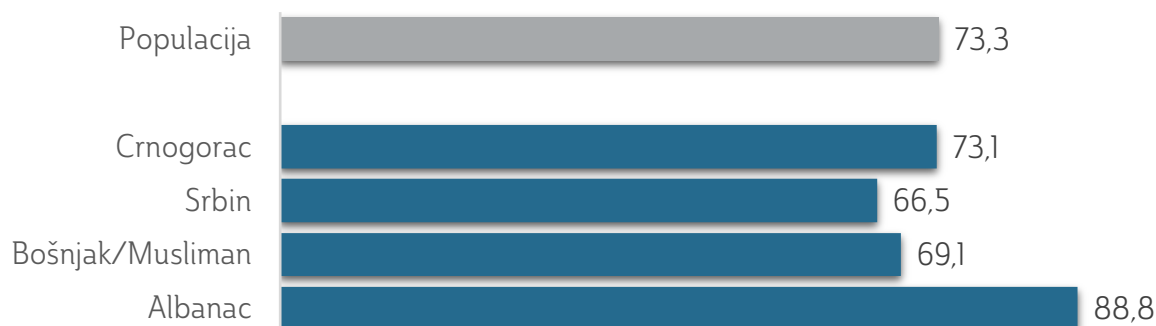
Tabela 13 – Koliko često se dešava sledeće u ili pored Vašeg domaćinstva %

		Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/ Musliman	Albanac
Buka	Često	5.6	7.3	4	6.6	0
	Povremeno	17.0	15.5	21.8	18.2	4.1

	Rijetko	43.3	47	44.8	49.3	39
	Nikad	34.2	30.2	29.4	25.9	56.8
Zagađenje vazduha	Često	4.2	4.6	4.5	6.6	0.0
	Povremeno	18.4	19.6	21.5	19	6.9
	Rijetko	40.0	40.5	44.7	42	32.4
Nestanak struje	Nikad	37.4	35.3	29.3	32.5	60.7
	Često	0.5	0.5	0.0	2.2	0.0
	Povremeno	12.1	8.2	15.4	12	8.2
	Rijetko	69.1	70.7	70	76.4	62.6
Nestanak vode	Nikad	18.2	20.7	14.6	9.4	29.3
	Često	1.2	2.2	0.4	0.7	
	Povremeno	9.2	8.7	10.1	15	0.7
	Rijetko	60.0	56.8	66.8	69.2	54.8
Problemi sa kanalizacijom	Nikad	29.6	32.3	22.7	15	44.5
	Često	0.7	0.5	0.4	2.9	2.1
	Povremeno	10.5	7.3	14.6	11.3	9
	Rijetko	50.7	53.3	55.5	54.2	40.3
Smeće i nehigijena	Nikad	38.1	38.9	29.6	31.6	48.6
	Često	4.7	4.9	6	5.1	0.7
	Povremeno	16.2	15.4	20.6	19.9	11
	Rijetko	44.7	48	45.6	50.7	41.8
Obijanje automobila i sitne krađe	Nikad	34.3	31.7	27.8	24.3	46.6
	Često	0.4	0.3	1.2	0.0	0.0
	Povremeno	6.5	7.9	8.9	2.5	1.4
	Rijetko	42.8	46.2	45.2	40.6	37
Obijanje i pljačkanje kuća/stanova	Nikad	50.4	45.7	44.8	56.9	61.6
	Često	0.2	0.3	0.4	0.0	0.0
	Povremeno	3.7	4.4	4.4	1.5	0.7
	Rijetko	37.6	38.4	43.5	43.3	27.4
	Nikad	58.6	56.9	51.6	55.3	71.9

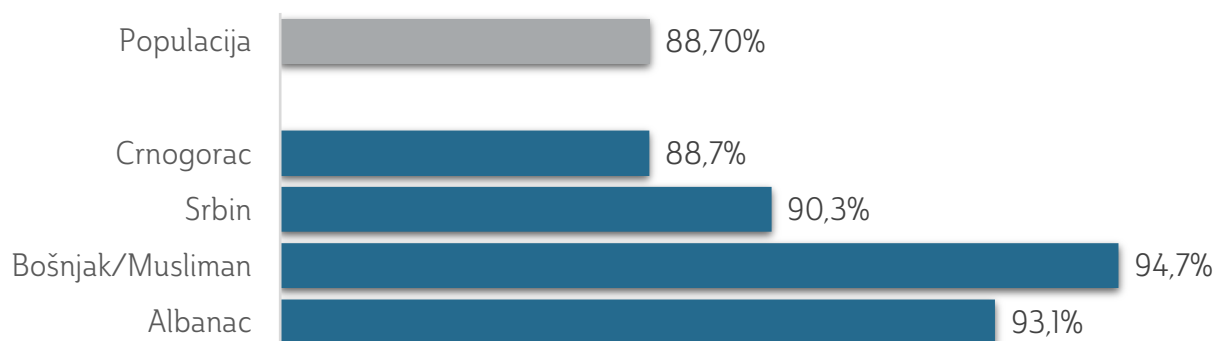
Prosječna procentualna vrijednost svih ajtema (od buke do obijanja stambenih objekata) kalkulisana je kao razlika SUM nemaju problema nikada i rijetko i SUM imaju problem često i povremeno – što je viša vrijednost, viši je i kvalitet stanovanja (grafikon 41). Podatak zapravo mjeri deficit posredstvom razlike onih koji nemaju i onih koji imaju problema sa svim aspektima stanovanja. Dakle, gotovo tri četvrtine populacije ima visok kvalitet stanovanja, od čega se najviše izdvajaju Albanci s obzirom da postoje značajne mjerene razlike između njih i ostalih etničkih grupa.

Grafikon 39 – Kumulativni skor stanovanja

Iako najveća većina, najmanji broj Crnogoraca ima asfaltni put do stambenog objekta, za razliku od Bošnjaka/Muslimana kojih skoro 95% ima asfaltirani put do kuće ili stana. Nešto preko 90% Srba te 93,1% Albanca takođe ima asfaltni put do mjesta stanovanja (Grafikon 42).

Grafikon 40 – Imaju asfaltni put do kuće/stana - % DA odgovora

Podaci koji se tiču udaljenosti od prodavnice, bolnice, škole, banke, opštine i radnog mjesta prikazani su u Tabeli 14. Petini stanovništva je udaljena veća prodavnica/supermarket, a trećini bolnica/ambulanta. Preko trećine građana kaže da im je blizu vrtić i osnovna škola, a nešto više od petine za srednju školu, banku, opštinu i radno mjesto.

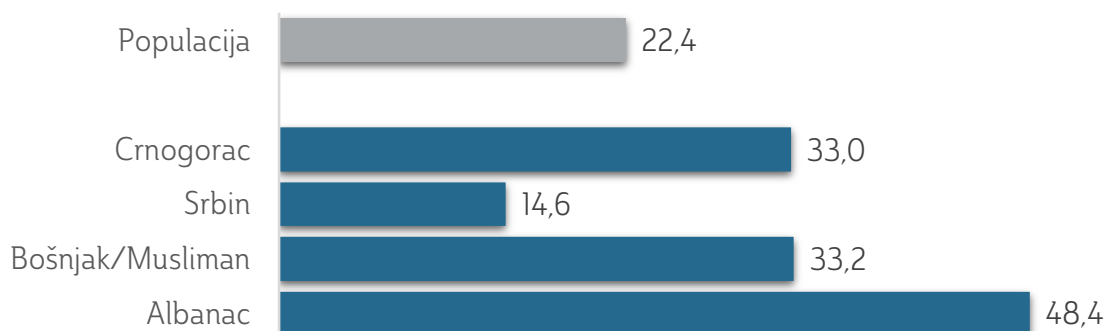
Tabela 14 – Udaljenost od mjesta stanovanja %

		Populacija	Crnogorac	Srbin	Bošnjak/ Musliman	Albanac
Veća prodavnica ili supermarket	Veoma udaljeno	5.8	4.1	6.5	6.2	3.4
	Udaljeno	22.0	17.7	25.4	17.4	11.7
	Nije udaljeno	29.6	27.2	30.2	30.1	25.5

	Blizu	42.6	51.1	37.9	46.4	59.3
Bolnica/ambulanta	Veoma udaljeno	8.6	4.9	10.6	11.3	2.8
	Udaljeno	32.2	29.7	33.3	26.9	27.1
	Nije udaljeno	31.0	31.1	32.1	31.6	28.5
	Blizu	28.1	34.3	24	30.2	41.7
Vrtić za djecu	Veoma udaljeno	7.0	3.9	9.9	10	3.5
	Udaljeno	23.9	21	26.9	19.6	17.6
	Nije udaljeno	35.4	34.5	37.2	37.3	40.1
	Blizu	33.7	40.6	26	33.2	38.7
Osnovna škola	Veoma udaljeno	3.1	2.2	3.7	4.4	2.8
	Udaljeno	19.1	15.1	23.8	16.1	13.8
	Nije udaljeno	39.4	38.1	39.8	42.9	40.7
	Blizu	38.3	44.7	32.8	36.6	42.8
Srednja škola	Veoma udaljeno	10.3	6	10.7	19.8	4.2
	Udaljeno	36.5	34.3	40.6	24.2	24.3
	Nije udaljeno	30.5	32.4	29.5	28.9	34
	Blizu	22.8	27.2	19.3	27.1	37.5
Vaše radno mjesto	Veoma udaljeno	9.4	7.7	7.4	12.9	3.8
	Udaljeno	36.9	35.3	42.9	21.5	34.2
	Nije udaljeno	31.6	31.1	32.5	32.3	27.8
	Blizu	22.1	26	17.2	33.3	34.2
Banka	Veoma udaljeno	10.2	5.6	11.6	21	2.8
	Udaljeno	36.5	35.7	37.2	17.4	25.9
	Nije udaljeno	30.1	31.8	31	32.6	32.9
	Blizu	23.1	27	20.2	29	38.5
Opština (opštinske službe)	Veoma udaljeno	11.2	6.9	11.4	21.1	3.5
	Udaljeno	37.8	38	39.6	17.5	25
	Nije udaljeno	30.3	30.6	32.2	33.5	34
	Blizu	20.7	24.5	16.7	28	37.5

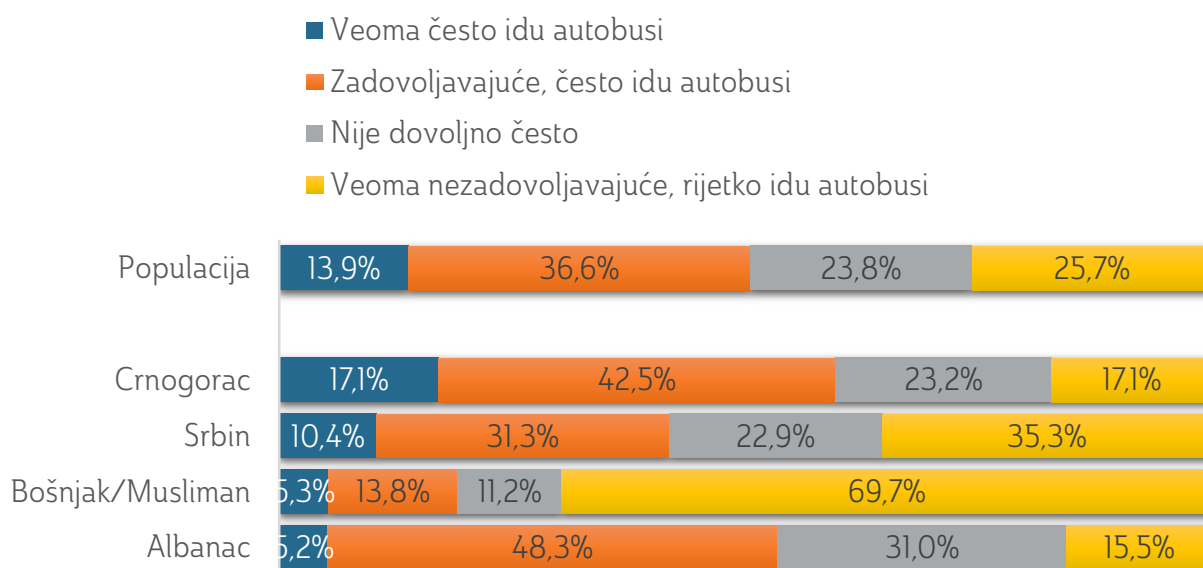
Prosječna procentualna vrijednost svih ajtema (od supermarketa do opštine) kalkulisana kao razlika SUM blizu i veoma blizu i SUM nije blizu i daleko prikazana je na Grafikonu 43. Što je viša vrijednost u prosjeku su bliži važni objekti mjestu stanovanja. Albancima su navedeni važni objekti najbliži mjestu stanovanja, dok su najudaljeniji Srbima.

Grafikon 41 – Kumulativni skor – udaljenost važnih objekata od mesta stanovanja

Kada je riječ o učestalosti autobusa, preko dvije trećine Bošnjaci/Muslimani kažu da autobusi idu veoma rijetko i da je takvo stanje veoma nezadovoljavajuće. Sličnog mišljenja, iako duplo manje, su i Srbi dok nešto ispod svakog petog Crnogorca i Albanca ocjenjuju učestalost autobusa kao veoma nezadovoljavajuće (Grafikon 44).

Grafikon 42 – Učestalost autobusa

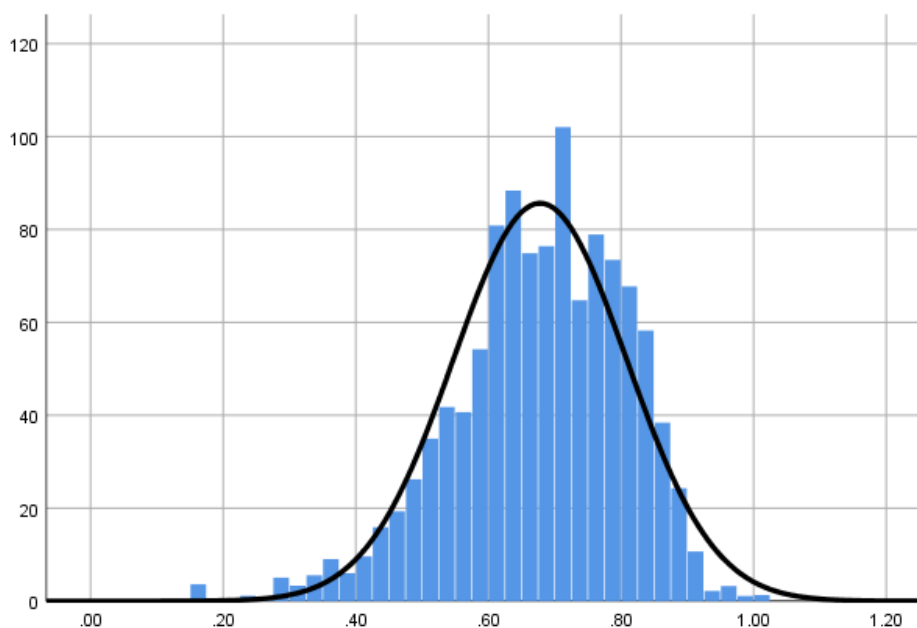

Na osnovu svih ajtema/indikatora formiran je kumulativni indeks stanovanja koji je optimizovan od 0 (najniža vrijednost) do 1 (najviša vrijednost). Prikaz statističkih parametara indeksa stanovanja je priložen u Tabeli 15, a distribucija skora u Grafikonu 46. Prevedeno na procentualne vrijednosti, može se reći da oko 68% populacije živi u zadovoljavajućim uslovima, dok ostatak ima problema kada je riječ o stanovanju.

Tabela 15 – Indeks stanovanje

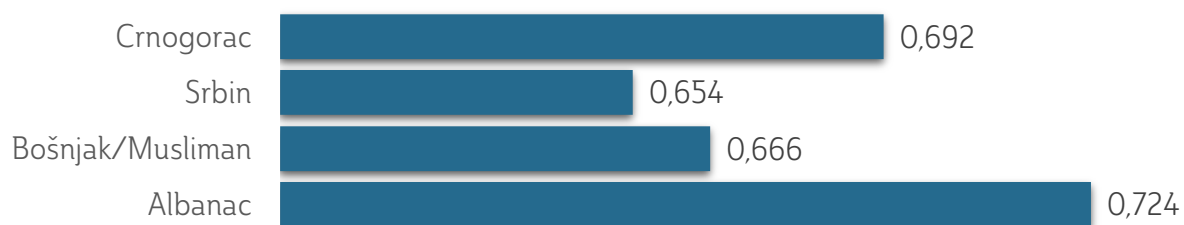
Aritmetička sredina		0.6778
		03
Standardna greška		0.003
		902
95% Intervali poverenja	Od	.6701
	Do	.6855
Medijana		.6899
Variansa		.017
Standardna devijacija		.13079
Minimum		.16
Maximum		1.00
Opseg		.84
Interkvartilni ospseg		.18
Skjunis		-.604
Kurtosis		.540

Grafikon 43 – Indeks stanovanja – distribucija

Kada se mjerene vrijednosti indeksa stanovanja uporede u odnosu na etničke grupe, identifikuju se značajne razlike ($F(3,1033)=12.533$, $p<0.001$). Kao i u slučaju ekonomskog standarda, putem LSD post-hoc testa mjerene su značajne razlike između Albanaca i Crnogoraca, sa jedne strane, i Bošnjaka/Muslimana odnosno Srba, sa druge strane. Dakle, nominalne razlike u mjenim vrijednostima između Srba i Bošnjaka nisu značajne, kao i što razlike između Albanaca i Crnogoraca nisu značajne; ali može se tvrditi da Albanci i Crnogorci imaju viši indeks stanovanja od Bošnjaka/Muslimana i Srba.

Grafikon 44 – Indeks stanovanja u odnosu na sve etničke grupe

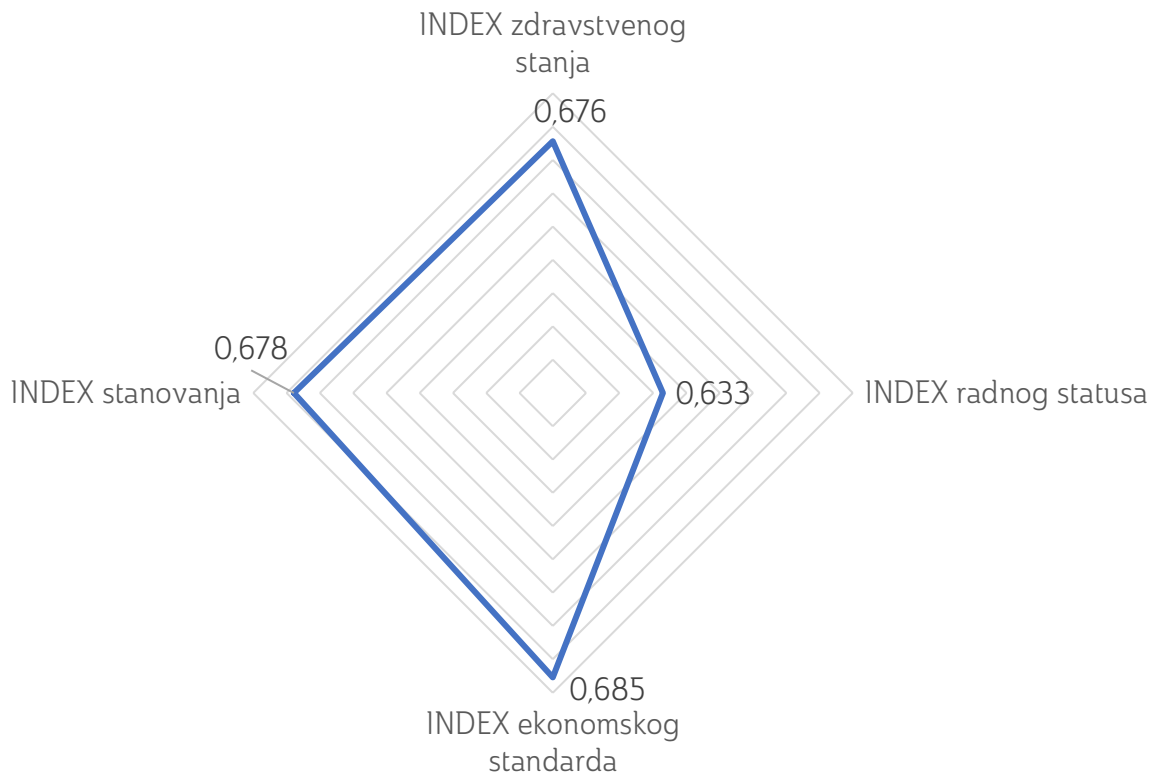
ANALIZA SOCIO-EKONOMSKOG STATUSA

Prilikom mjerenja SES-a korišćen je veliki broj indikatora. Svi indikatori predstavljaju mjerene jedinice određenih dimenzija koji SES sačinjavaju. U ovom dizajnu, identifikovane su četiri dimenzije SES-a koje su mjerene posebnim indeksima. To su:

- Index zdravstvenog stanja
- Index radnog statusa
- Index ekonomskog standarda
- Index stanovanja

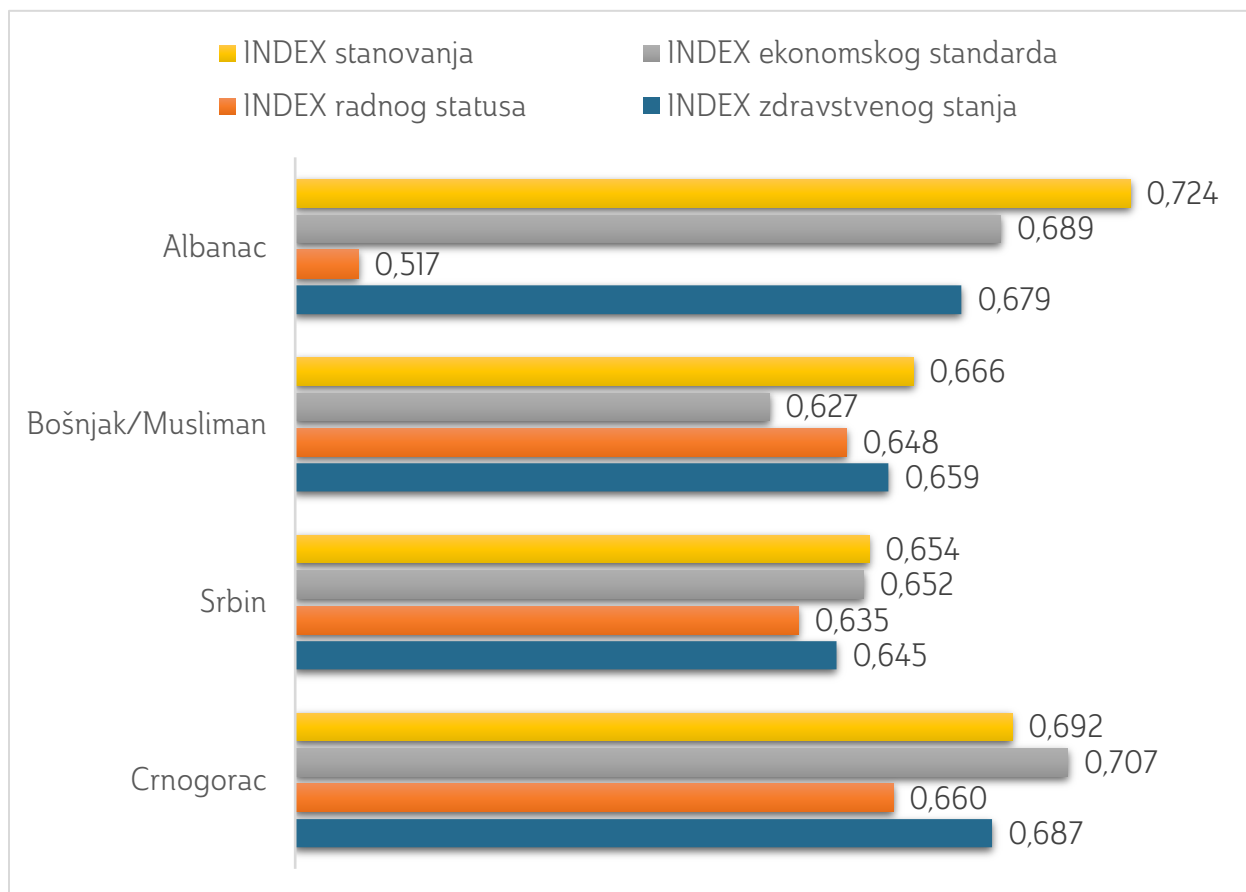
Dakle, svaki indeks je mjeran gorenavedenim indikatorima i optimizovan statistički u vrijednostima od 0 (najniža vrednost svakog indeksa) i 1 (najviša vrijednost svakog indeksa). Na Grafikonu 47 prikazane su mjerene vrijednosti sa četiri indeksa za ukupnu populaciju. Podatak ukazuje da se najnižu vrijednost mjeri kada je riječ o radnom statusu, dok su mjerene vrijednosti ostala tri indeksa na približno istom nivou.

Grafikon 45 – Indeksi/dimenzije SES-a

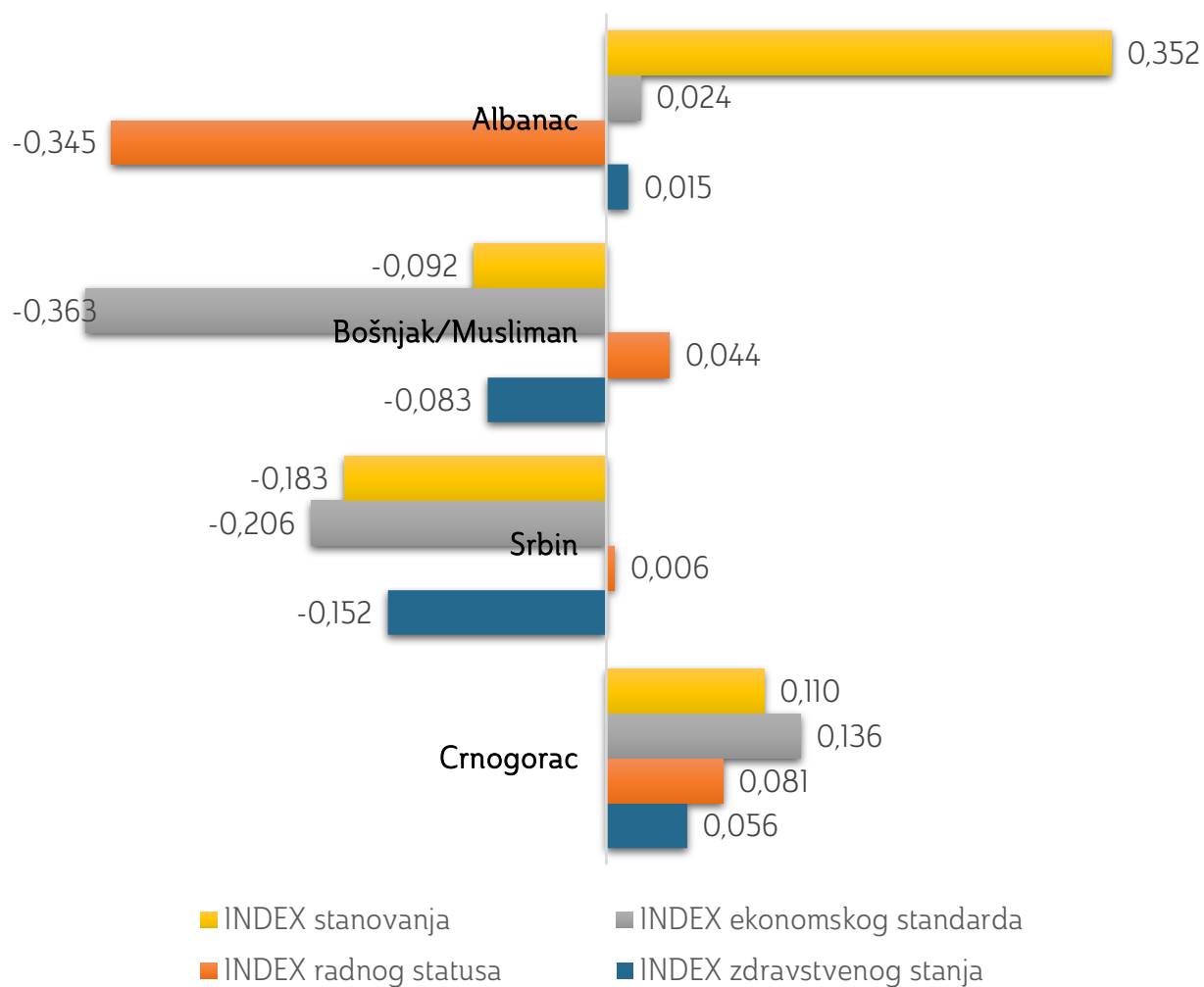
U Grafikonu 48 data je srednju vrijednost sva četiri indeksa za sve etničke grupe. Podaci ukazuju da su kod Crnogoraca sve vrijednosti ujednačene, a komparativno, najnižu vrijednost se mjeri kada je riječ o radnom statusu. Isti obrazac je i kod Srba, s tim da su sve vrijednosti komparativno niže u odnosu na Crnogorce. Kod Bošnjaka/Muslimana, najviša vrijednost je izmjerena kada je riječ o indeksu stanovanja, a najniža kada je riječ o ekonomskom standardu. Najveću diskrepancu između četiri indeksa izmjerena je kada je riječ o Albancima koji imaju u odnosu na sve ostale grupe najbolje uslove stanovanja, ali najlošiji nivo radnog statusa.

Grafikon 46 - Četiri indeksa SES-a za sve etničke grupe

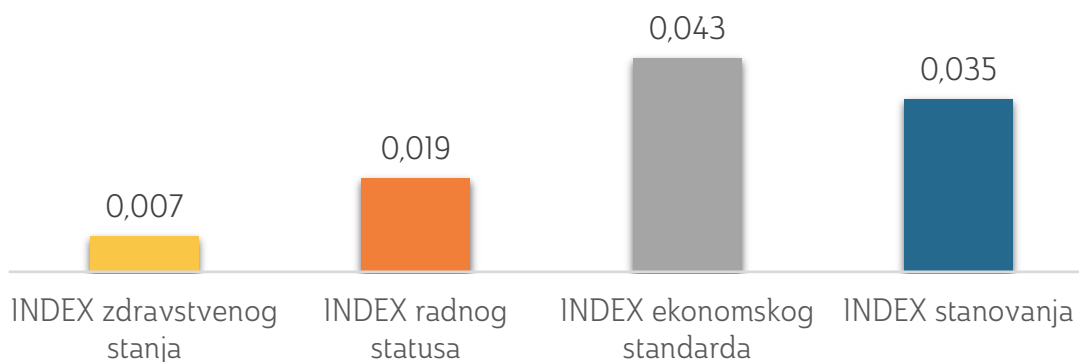
Slikovitosti radi, kalkulirani su z-skorove za sva četiri indeksa kako bi se jasnije uporedile razlike koje postoje (Grafikon 49). Mjerene vrijednosti zapravo ukazuju koliko standardnih devijacija svaka grupa odstupa od prosjeka na nivou Crne Gore. Podaci ukazuju na izraženu deprivaciju kada je riječ o radnom statusu, te Bošnjaka/Muslimana kada je reč o ekonomskom standardu. Primjetno je da su, osim radnog statusa, i Srbi kao etnička grupa ispod prosjeka na tri mjerene dimenzije.

Grafikon 47 – Razlike između etničkih grupa svim dimenzijama SES-a u z-skorovima

Dodatno, postavljeno je pitanje koji je stepen razlika između etničkih grupa komparativno kada se uporede sve dimenzije (indeksi). U grafikonu 50 mogu se vidjeti razlike između etničkih grupa mjereno eta koeficijentom. Podatak ukazuje da su najizraženije razlike između etničkih grupa kada je riječ o ekonomskom standardu, manje su izražene kada je riječ o stanovanju, još manje kada se govori o radnom statusu, dok u oblasti zdravstvenog stanju podaci ukazuju da su razlike između etničkih grupa izrazito male.

Grafikon 48 – Razlike između etničkih grupa u za svaki indeks mjereno eta koeficijentom

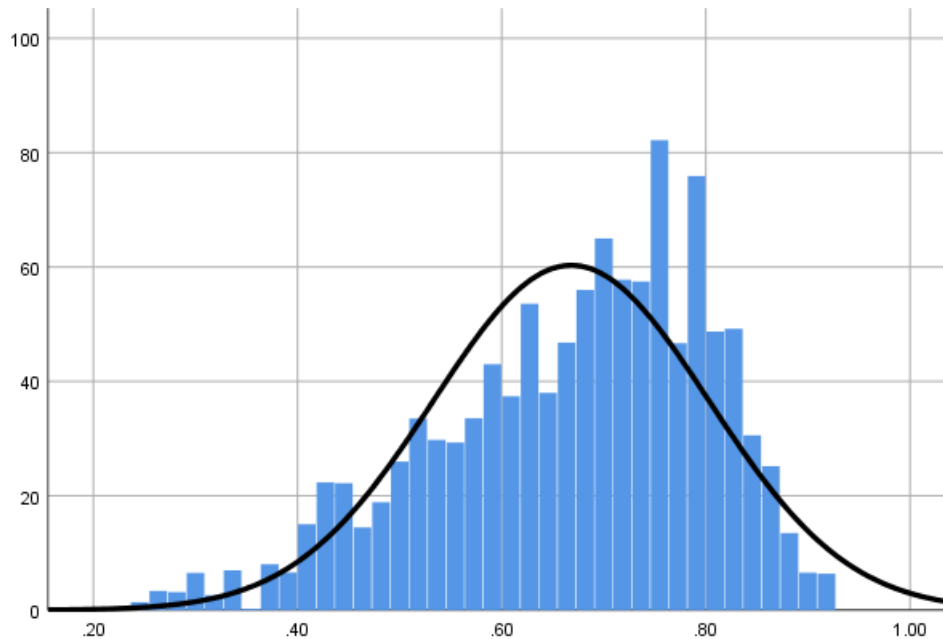

Konačno, sa ciljem mjerenja SES-a na osnovu ova četiri indeksa formiram je finalni SES indeks, koji predstavlja jednostavnu aritmetičku sredinu sva četiri pojedinačna indeksa. U tabeli 16 dat je prikaz statističkih parametara SES indeksa, a u grafikonu 51 distribuciju indeksa.

Tabela 16 - SES indeks

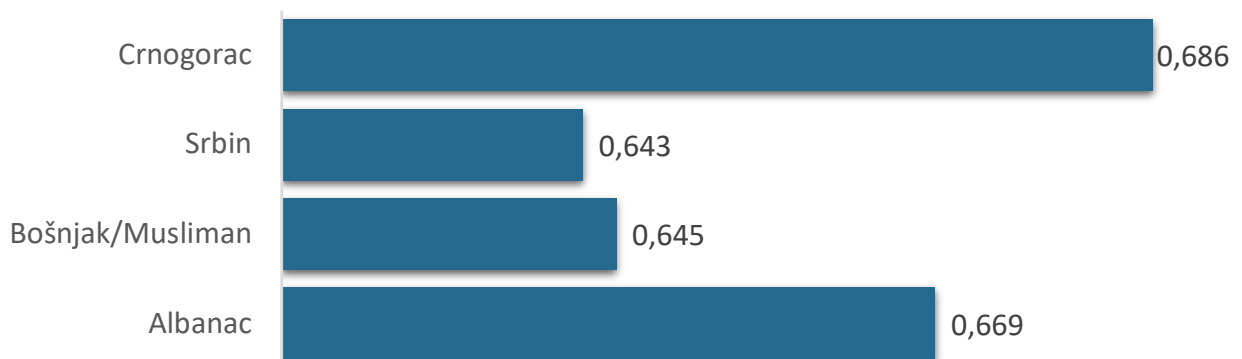
Aritmetička sredina		.6680	
Standardna greška		.0040 3	
95% poverenja	Intervali	Od	.6601
		Do	.6759
Medijana		.6922	
Variansa		.018	
Standardna devijacija		.13516	
Minimum		.24	
Maximum		.93	
Opseg		.69	
Interkvartilni opseg		.19	
Skjunis		-.627	
Kurtosis		-.149	

Grafikon 49 - SES indeks – distribucija

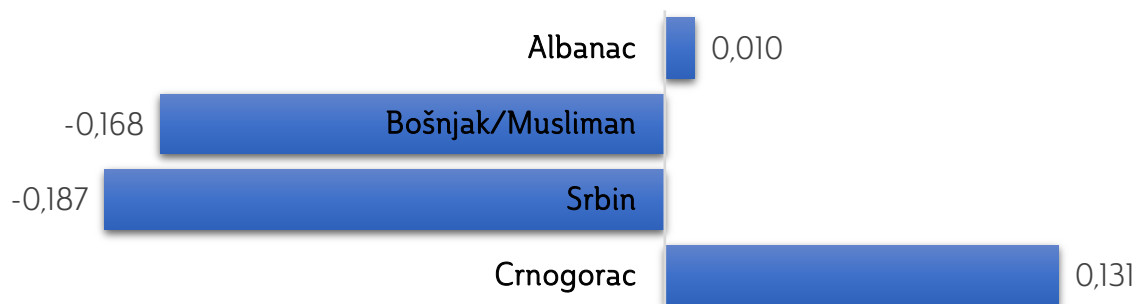
U grafikonu 52 prikazane su mjerene vrijednosti kompozitnog SES indeksa za sve etničke grupe. Razlike su značajne ($F(3,1035)=7.201$, $p < 0.001$). Mjereno LSD post-hoc testom, Crnogorci imaju značajno viši SES u odnosu na Srbe i Bošnjake/Muslimane, ali ne postoje značajne razlike između Crnogoraca i Albanaca. Srbi imaju niži SES od Crnogoraca, dok nominalne razlike pripadnika ove grupe i Bošnjaka/Muslimana, te Albanaca nisu značajne. Konsekventno, Bošnjaci/Muslimani imaju niži SES od Crnogoraca, ali su statistički na istom nivou kao i Srbi i Albanci. Konačno, Albanci se ne razlikuju statistički od ostalih etničkih grupa. Sve u svemu, izmjerena je deprivaciju na relaciji Crnogorci sa jedne, i Bošnjaci/Muslimani i Srbi sa druge strane.

Grafikon 50 - SES indeks u odnosu na etničke grupe

U grafikonu 53, slikovitosti radi, priložene su izmjerene vrijednosti izražene u z-skorovima, dakle, svaka numerička vrijednost mjeri odstupanje od aritmetičke sredine pri čemu je standardna devijacija jedinica mjera. Podaci ukazuju, kao što je utvrđeno, da su Bošnjaci/Muslimani i Srbi u nešto nepovoljnijem položaju u odnosu na prosječne vrijednosti populacije.

Grafikon 51 – SES izražen z-skorovima po etničkim grupama

Socio-ekonomski skor u nemaloj mjeri zavisi od demografskih karakteristika ispitanika. U tabeli 17 dat je prikaz srednjih vrijednosti SES skora po ključnim demografskim parametrima. Najprije, može se konstatovati da ne postoje značajne razlike između muškaraca i žena. No, u svim ostalim aspektima razlike su značajne. Najinteresantniji je podatak mjerenja SES-a u odnosu na godine starosti, gdje je evidentno da što su građani mlađi, imaće viši SES. Drugim riječima, dinamične promjene u ekonomiji i ekspanzija digitalne ekonomije je rezultirala prednošću mlađih i deprivaciji starijih građana. Naličje ovih promjena jeste latentni „ejžizam“. Regionalne razlike su, takođe, veoma izražene. Primorje prednjači u odnosu na severni region za čitavih 0.12 indeksnih poena, što će reći aproksimativno da je kvalitet života na primorju za oko 12% viši nego na sjeveru. Centralni region takođe značajno zaostaje za primorjem (oko 0.7 indeksnih poena), ali je SES u ovom regionu nešto bolji nego na sjeveru. Razlike su veoma izražene i kada se uporede stanovnici različitih naselja. Tačnije, za 0.10 (ili ti oko 10%) je viši SES u gradu nego u selu. Konačno, kada je riječ o različitim zanimanjima, najprije se mora konstatovati da su ove razlike kolinearne sa gorenavedenim. Tako npr. u velikoj mjeri se preklapaju poljoprivrednici sa sjevernim regionom, mlađi i đaci/studenti, a stariji sa penzionerima itd. No, u svakom slučaju, po ovom parametru izmjereno je da su najugroženiji poljoprivrednici, a jako loš SES je izmjereno i kod penzionera i domaćica. Najviši SES je izmjereno kod menadžera/rukovodioca, stručnjaka i viših službenika. Na kraju, jasna je linearna veza između obrazovanja i SES-a. Jednostavno, što je viši nivo obrazovanja, viši je i SES a komparativno, oni koji imaju fakultet i master čitavih 0.25 indeksnih poena (dakle za oko 25%) imaju viši SES u odnosu na najnižu kategoriju obrazovanja. Ilustracije radi, prikaz srednjih vrednosti SES skora u odnosu na ključne demografske kategorije dat je i u grafikonu 54.

Tabela 17 - SES po demografskim grupama

		N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna greška	Statistička značajnost
Pol/Rod	Muški	548	0.673	0.127	0.005	t(1119)=1.124, p=.261
	Ženski	573	0.664	0.142	0.006	
Starost	18-34	392	0.707	0.108	0.005	F(2,1120)=68.104, p=.000
	35-54	375	0.689	0.135	0.007	
	55+	356	0.604	0.139	0.007	
Region	Sjever	285	0.610	0.129	0.008	F(2,1120)=65.555, p=.000
	Centar	529	0.663	0.138	0.006	
	Primorje	310	0.730	0.107	0.006	
Naselje	Selo	270	0.596	0.124	0.008	t(1122)=10.541, p=.000
	Grad	854	0.691	0.130	0.004	
Zanimanje	Poljoprivrednik	52	0.549	0.108	0.015	F(10,1064)=52.646, p=.000
	NKV radnik	20	0.642	0.117	0.026	
	KV radnik	171	0.625	0.124	0.009	
	Službenik (srednja stručna sprema)	120	0.691	0.097	0.009	
	Službenik (viša, visoka stručna sprema)	118	0.762	0.082	0.008	
	Privatnik, preduzetnik	44	0.779	0.114	0.017	
	Dak, student	138	0.718	0.079	0.007	
	Penzioner	171	0.580	0.138	0.011	
	Domaćica	124	0.580	0.132	0.012	
	Menadžer/rukovodilac	37	0.802	0.106	0.017	
	Stručnjak	80	0.749	0.092	0.010	
Obrazovanje	Bez obrazovanja i nedovršena osnovna	43	0.503	0.125	0.019	F(7,1080)=57.748, p=.000
	Završena osnovna	115	0.586	0.119	0.011	
	Trogodišnja srednja skola	279	0.599	0.124	0.007	
	Četvorogodišnja stručna škola	244	0.674	0.127	0.008	
	Gimnazija	114	0.705	0.090	0.008	
	Viša škola	30	0.708	0.094	0.017	
	Fakultet	228	0.753	0.098	0.006	
	Master i više	35	0.751	0.110	0.019	

Grafikon 52 – SES u odnosu na ključne demografske kategorije

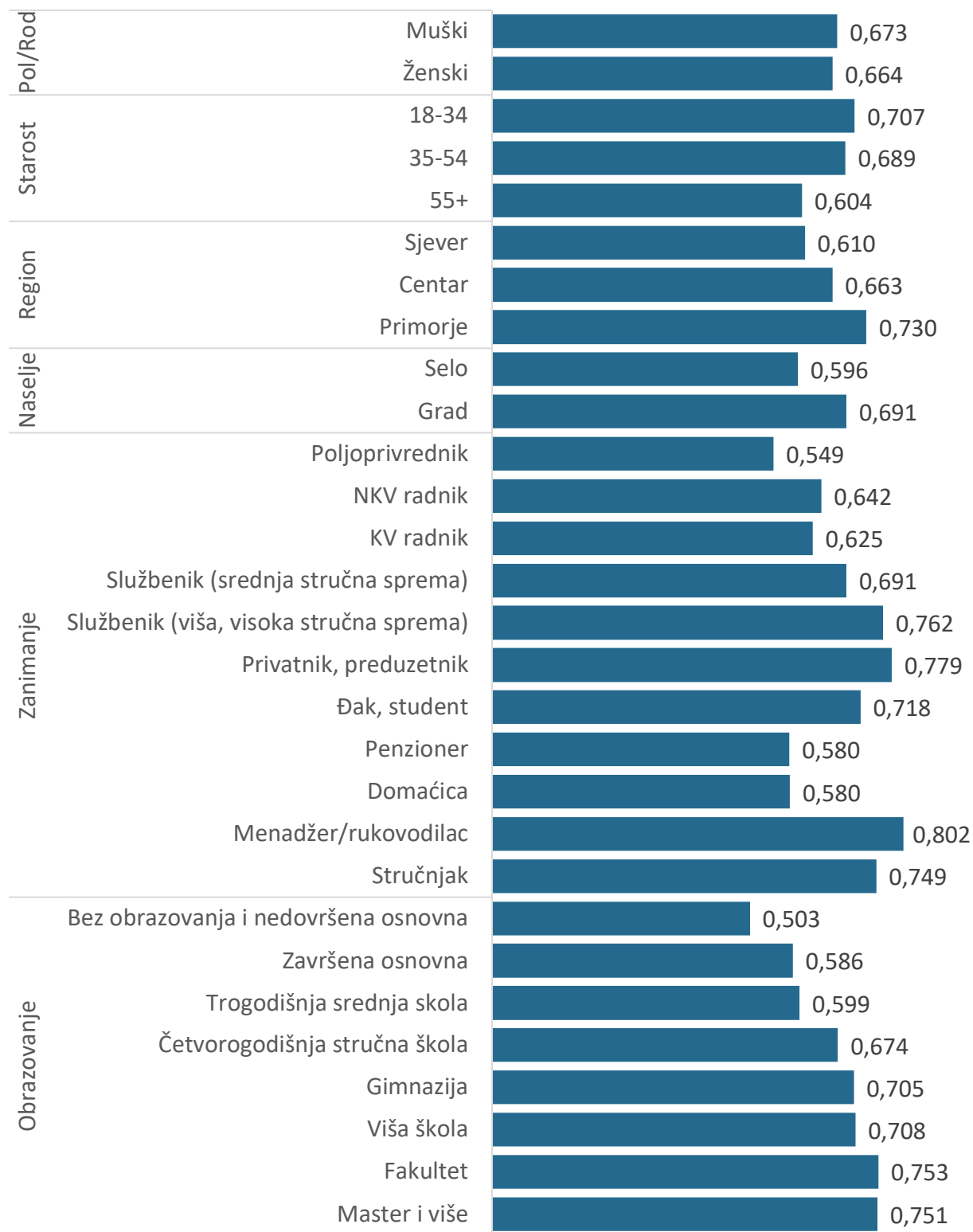

Tabela 18 – OLS: Demografski prediktori SES-a

	Model 1			Model 2		
	B	Beta	t	B	Beta	t
Intercept	.599*** (.018)		32.622	0.589** * (.020)		29.272
Muški vs ženski	.001 (.007)	.003	.103	-0.003 (.007)	-0.012	-0.447
Godine	-.001*** (.000)	-.127	-4.363	- 0.001** * (.000)	-0.112	-3.710
Grad vs selo	.027*** (.009)	.078	2.876	0.027** * (.010)	0.078	2.764
Trogodišnja srednja	.014* (.012)	.046	1.190	0.018 (.012)	0.059	1.471
Četvorogodišnja stručna	.073*** (.013)	.226	5.666	0.082** * (.013)	0.248	6.126
Gimnazija i visa škola	.108*** (.014)	.274	7.788	0.113*** (.014)	0.285	7.846
Fakultet +	.148*** (.013)	.476	11.724	0.152*** (.013)	0.487	11.553
Centar	.010 (.008)	.039	1.354	0.012 (.010)	0.044	1.176
Primorje	.062*** (.010)	.170	6.006	0.068** * (.012)	0.184	5.481
Srbin				-0.014 (.009)	-0.043	-1.443
Bošnjak/Musliman				0.008 (.011)	0.028	0.735
Albanac				0.021 (.011)	0.054	1.880
R ²	.311			.316		

*** p<.01

**p<.05

U zagradi je standardna greška regresionog koeficijenta. Referentna kategorija za obrazovanje je „osnovna i niže“, a za region „sjever“; za etničku pripadnost referentna grupa su „Crnogorci“.

Imajući u vidu da je različita distribucija socio-demografskih karakteristika u odnosu na etničku pripadnost potrebno je bili procijeniti razlike u SES-u između različitih etničkih grupa, na način da se ove razlike kontrolišu ključnim demografskim parametrima. Pojednostavljeno rečeno, npr., veći procenat Srba živi na sjeveru nego na primorju, te se može argumentovati da njihov niži SES nije rezultat etničke pripadnosti, već naprosto činjenice da je njih na primorju manje nego na sjeveru. Ili npr., procentualno značajno veći broj Bošnjaka/Muslimana živi u selima, te nizak SES koji kod se kod njih mjeri može biti rezultanta činjenice da žive na selu, a ne po etničkom kriterijumu. Da bi ovo mjerenje bilo realizovano, potrebno je u multivarijantnom modelu izmjeriti razlike između etničkih grupa na način da se ove razlike kontrolišu ključnim demografskim varijablama. Stoga smo upoređene su etničke grupe na način da se SES kontrolisao sledećim varijablama: pol/rod, godine, naselje, obrazovanje i region. U tabeli 18 dajemo prikaz regresionih koeficijenata za sve ključne demografske kategorije. Podaci ukazuju (Model 1) da ne postoje razlike između žena i muškaraca, te da se sa svakom godinom zapravo smanjuje SES. Oni koji žive u gradu imaju značajno viši SES od onih koji žive na selu, a veza između SES-a i obrazovanja je linearna, dakle, što je viši stepen obrazovanja, to je i viši SES. Konačno, na primorju je viši SES nego na sjeveru, a između centralnog i severnog regiona razlike nisu značajne. U Modelu 2 osim demografskih uključen je i etnicitet kao varijabla. Svaka etnička grupa je organizovana kao dummy varijabla, a Crnogorci su referentna skupina. Najprije, primjećuje se da je R^2 simbolički na višem nivou u drugo modelu u odnosu na prvi, što će reći da etnicitet u maloj mjeri objašnjava SES. Ključ su prema tome ostale demografske varijable, naročito obrazovanje, region i tip naselje. Nadalje, i još indikativnije, kada se u multivarijantnom modelu mjeri se efekat etničke pripadnosti na SES, gdje se uviđa da razlike između različitih etničkih grupa ne postoje. Prema tome, sve razlike koje smo izmjerili jesu rezultanta različite distribucije demografskih karakteristika u odnosu na etničke grupe.

Tabela 19 – Regresioni koeficijenti svih etničkih skupina u odnosu na svaku pojedinu kontrolisano demografijom

	B	Standardna greška	Beta	t	Statistička značajnost
Crnogorac vs Srbin	0.012	0.009	0.043	1.292	0.197
Crnogorac vs Bošnjak/Musliman	-0.027	0.014	-0.099	-2.002	0.046
Crnogorac vs Albanac	-0.021	0.011	-0.073	-1.858	0.064
Srbin vs Bošnjak/Musliman	-0.027	0.013	-0.100	-2.093	0.037
Srbin vs Albanac	-0.036	0.012	-0.134	-2.979	0.003

Bošnjak/Musliman vs Albanac	-0.026	0.018	-0.095	-1.426	0.155
-----------------------------	--------	-------	--------	--------	-------

*** p<.01 **p<.05

NAPOMENA: Svaki red u tabeli je poređenje samo dvije etničke kategorije pri čemu je prva kodirana kao 1, a druga kao 0.

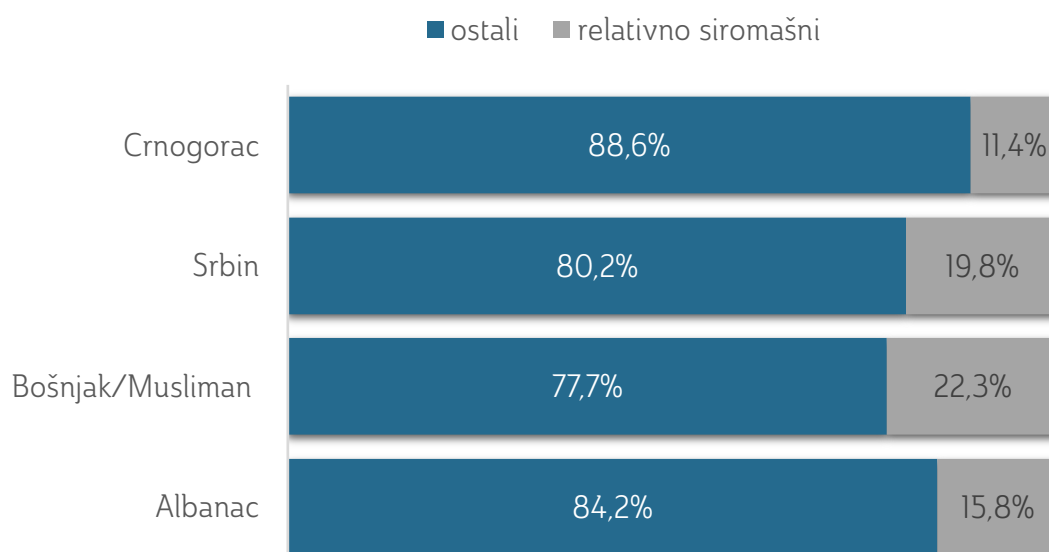
Konačno u tabeli 19 izvršeno je poređenje za sve etničke grupe međusobno na način da su mjerene vrijednosti regresionog koeficijenta kontrolisane demografijom koja je priložena u tabeli 15. Drugim riječima, mjerimo razlike u SES-u između svakog para etničkih kategorija na način da su ujednačene sve kategorije u pogledu pola, godina starosti, tipa naselja, obrazovanja i regiona. Podaci ukazuju da kada se u svim ovim parametrima izjednače etničke grupe, dobijamo srazmerno male razlike u SES-u. Tako dobijamo podatak da između Srba i Crnogoraca nema značajnih razlika, a da su, kada se ujednače po svim demografskim parametrima, SES je kod Crnogoraca zapravo na nižem nivou od Albanaca i Bošnjaka. Drugim riječima, razlike koje smo izmjerili upoređivanjem SES-a u cjelokupnom gornjem dijelu izveštaja, rezultanta su demografskih razlika koje postoje, tačnije, činjenice da je kod Albanaca i Bošnjaka niži nivo obrazovanja, te da disproporcionalno u većoj mjeri žive u selima i na sjeveru u odnosu na Crnogorce. Srbi sa druge strane, mjereno na ovaj način, doista imaju najniži SES. Oni se ne razlikuju od Crnogoraca, kao što smo napomenuli, ali imaju niži SES od Bošnjaka, a još više od Albanaca. Konačno, kontrolisano demografskim parametrima, ne postoje značajne razlike između Albanaca i Bošnjaka/Muslimana.

Da zaključimo, u stvarnosti Crnogorci i Albanci imaju najviši SES, a Bošnjaci i Srbi značajno niži. Međutim, ove razlike se ne dešavaju usljed etničke pripadnosti, već usljed činjenice da Srbi i Bošnjaci žive u većoj meri na selu i na severu, te da u proseku imaju niži nivo obrazovanja. Drugim riječima, ključni faktor siromaštva u Crnoj Gori nije etnička pripadnost, već je to nerazvijenost sjevera, seoskih naselja, i deficiti u pogledu obrazovanja.

Razlike mjerene stopom relativnog siromaštva

Na osnovu EU kriterijuma, kao i na osnovu OECD-a, pod relativnim siromaštvom podrazumijeva se procenat domaćinstva koji živi a prihodima domaćinstva ispod 60% medijane. U našem istraživanju medijana je 800 eura, te je granica, prema tome, za relativno siromaštvo ukupna primanja domaćinstva od 480 evra. **Dakle, sva domaćinstva koja imaju manje od 480 evra mogu se smatrati relativno siromašnim. Ukupan procenat tih domaćinstva, na osnovu našeg istraživanja je 15.8% populacije u Crnoj Gori.** Mjereno ovim kriterijumom razlike između etničkih grupa možemo videti u grafikonu 55.

Grafikon 53 – Relativno siromaštvo u odnosu na etničku pripadnost

Razlike su značajne ($X^2(3)=15.228$, $p=.002$), a i po ovom kriterijumu, dakle, možemo reći da Bošnjaci i Srbi jesu lošijeg materijalnog statusa od Crnogoraca i Albanaca. Podatak ukazuje da je svaki peti Srbin ispod granice siromaštva, a među Bošnjacima/Muslimanima, preko 22% spadaju u ovu kategoriju. Albanaca je značajno manje (ispod 6%), a među Crnogorcima tek nešto više od svakog desetog je ispod granice relativnog siromaštva.

Tabela 20 – Logit koeficijenti – demografija i etnička pripadnost kao prediktori relativnog siromaštva

	Model 1		Model 2	
	B	Wald	B	Wald
Intercept	- 3.505** * (.519)	45.613	-3.566*** (.592)	36.273
Muški vs ženski	.018 (.198)	.008	0.194 (.210)	0.860
Godine	.062*** (.007)	74.291	0.061** * (.008)	64.129

Grad vs selo	-.500** (.218)	5.267	- 0.482** (.232)	4.320
Trogodišnja srednja	-.161 (.260)	.385	-0.157 (.271)	0.335
Četvorogodišnja stručna	-.325 (.303)	1.146	-0.548 (.326)	2.831
Gimnazija i visa škola	-1.191*** (.382)	9.726	-1.386*** (.418)	11.002
Fakultet +	- 2.260** * (.489)	21.320	- 2.853** * (.631)	20.441
Centar	-.650*** (.214)	9.259	-0.614** (.270)	5.156
Primorje	- 1.033*** (.369)	7.839	-1.122*** (.434)	6.690
Srbin			0.031 (.275)	0.013
Bošnjak/Musliman			-0.052 (.304)	0.030
Albanac			-0.113 (.330)	0.117
Nagelkerke R ²		.378		.397

*** p<.01

**p<.05

NAPOMENA: U zagradi je standardna greška regresionog koeficijenta. Referentna kategorija za obrazovanje je „osnovna i niže“, a za region „sjever“; za etničku pripadnost referentna grupa su „Crnogorci“

Međutim, kao i što je istaknuto, razlike između etničkih skupina u pogledu materijalnog statusa su u najvećoj mjeri rezultanta kolinearnosti, tačnije, **ključni demografski faktori koji generišu siromaštvo su različito distribuirani po etničkim grupama**. Zbog toga smo i u ovom slučaju formirali dva multivarijanta modela kako bi se identifikovale razlike između etničkih grupa u stepenu siromaštva, ali u situaciji kada se ove razlike kontrolišu ključnim socio-demografskim varijablama. Stoga smo formirana i realizovana logističku (binomijalnu) regresionu analizu sa ciljem da utvrdimo vjerovatnoću da neko bude u kategoriji relativnog siromaštva, s obzirom na pripadanje određenoj kategoriji stanovništva. Model 1 testira samo demografske varijable, i važno

je primjetiti da ove varijable zajedno mogu da objasne 37.8% siromaštva u Crnoj Gori. Jezikom vjerovatnoće (logg ods) konstatuje se sledeće:

- Ne postoje statistički značajne razlike između muškaraca i žena kada je riječ o vjerovatnoći da budu u kategoriji relativnog siromaštva;
- Sa svakom godinom starosti za 6.9% se povećava vjerovatnoća da stanovnik Crne Gore bude siromašan (znači recimo za 10 godina to je čitavih 69%);
- Ako neko živi na selu, 64.8% je veća vjerovatnoća da će biti siromašan;
- Jednaka je vjerovatnoća da oni koji su završili trogodišnju srednju školu, četvorogodišnju srednju školu i koji imaju samo osnovnu školu (i niže) budu siromašni.
- U odnosu na one sa najnižim obrazovanjem, 3.3 PUTA je manje vjerovatno da će svršeni gimnazijalci i oni sa višom školom biti siromašni
- U odnosu na one sa najnižim obrazovanjem, 9.5 puta je manja vjerovatnoća da će oni koji su završili fakultet biti siromašni.
- Ako neko živi u centru, 1.9 puta je manje vjerovatno da će biti siromašan u odnosu na one koji žive na sjeveru
- Stepem siromaštva na primorju je 2.8 puta manji nego na sjeveru

U drugom regresionom modelu testiran je efekat etničke pripadnosti, tačnije, izmjerena vjerovatnoća da se pod demografskom kontrolom pripadnici različitih etničkih grupa nađu u kategoriji siromašnih. „Crnogorce“ su korišćeni kao referentnu grupu, a podaci ukazuju da razlike između etničkih grupa nisu statistički značajne. Dakle, kada pripadnike svih etničkih grupa ujednačimo u stepenu obrazovanja, godinama starosti, tipu naselja i regionu, razlike između etničkih grupa nimalo nisu izražena.

Drugim riječima, potvrđujemo ključnu tezu naših nalaza: **razlike u socio-ekonomskom statusu, kao i u stepenu siromaštva između etničkih skupina u Crnoj Gori su evidentne, i one ukazuju da su Srbi i Bošnjaci naročito deprivirani u odnosu na Albance, dok Crnogorci imaju najviši SES i najniži stepen siromaštva. Međutim, ove razlike nisu zbog etničke pripadnosti, već usled činjenice da su Srbi i Bošnjaci nižeg stepena obrazovanja te u većoj mjeri žive na selu i na sjeveru. Ključni nalaz ovog istraživanja jeste da se moraju smanjiti socio-ekonomske razlike između sela i grada, te između regiona, kao i raditi na višem stepenu obrazovanja, generalno svih stanovnika. Na taj način se može očekivati da se smanje evidentirane razlike u pogledu socio-ekonomskog statusa i stepena siromaštva između etničkih skupina.**

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava